

JOUDUIN VÄNNÄ

▲ Tätä kuvaa otettaessa Toimi Huttunen ei vielä tiennyt, että muutaman kuukauden kuluttua hän oli uusissa oloissa, jolloin oli jo muuta ajattelemista kuin valokuvaan meneminen.

► Rajan yli loikkasi nuori rauhaton pojannukki, takaisin palasi keski-ikään ehtinyt mies. Jos elämän koulu oli väliin kovaakin, niin ketäpä siitä syyttelemään, itsehän mies sen valitsi.

ROSSA VENÄJÄLLE

Sodan iskemät haavat eivät olleet vuonna 1945 edes arpeutuneet. Monet rintamalta palanneet nuoret miehet olivat ammattitaidottomia, rahattomia, juurettomia. Tarvittiin vain pieni sysäys ja moni oli valmis yrittämään onneaan muualla. 19-vuotiaan savolaispojan Toimi Huttusen tuollainen sysäys vei itään. Kului 17 vuotta ennen kuin hän palasi takaisin.

Savolainen mielenlaatu, taito selviytyä puhumalla kiperistäkin tilanteista, itsepäisyys ja toisaalta sopeutuvaisuus ovat ominaisuuksia, joiden avulla hän putosi jaloilleen kuin kissa silloinkin kun joku toinen olisi masentuneena luopunut.

— Venäläinen on semmoinen, että jos annat hänen kerran lyödä itseäsi etkä pane vastaan, lyö hän huomenna uudelleen. Mutta jos panet vastaan, hän kunnioittaa sinua. Mitä kovemmin isket takaisin, sitä paremmat ystävät olette huomenna, sanoo Toimi Huttunen muistellessaan 17 vuotta kestänyttä rengasmatkaansa suuressa Neuvostoliitossa.

Sunnuntaina, heinäkuun 8. päivänä 1945, vähän ennen kolmea iltapäivällä seisoi kaksi 19-vuotiasta suomalaispoikaa Virolahdella piikkilanka-aidan takana ja katseli edessään avautuvaa paljaaksi hakkua rajalinjaa.

Arvasimme, että tuolla puolen on päämäärämme, tai jos ei vielä aivan päämäärä niin ainakin se maa, mihin nyt ensiksi olimme menossa. Muistan hyvin, että tein ristinmerkin, vaikka en ole uskovainenkaan. En osannut selittää silloin enkä nytkään, minkä vuoksi se tein, sillä kun pikkupoikana olin käynyt kirkossa, niin eihän siellä ristinmerkkejä tehty, kädet vain pantiin ristiin. Niin, tein ristinmerkin ja sanoin

Onnille: "Juokse perässä, mutta juokse mutkitellen!" Saman tien läksin juoksemaan. Kun pääsin rajalinjan yli, koittelin käsilläni joka puolelta ja ihmettelin ettei kukaan ollut ampuanut. Onni tuli perässä kymmenen metrin päässä.

Olimme Neuvostoliitossa.

KUINKA TÄHÄN OLI JOUDUTTU?

Iisalmessa 25. 10. 1925 syntynyt Toimi Huttunen oli kansakoulun käytyään yrittänyt yhtä jos toistakin ammattia, hän oli ollut autokorjaamossa, portsarina, myyjänä jne. 1943 hän joutui sotaväkeen ja

asevelvollisena rintamalle autokomppaniaan.

Sodan jälkeen hän kierteli hantittöissä ympäri Suomea, hakeutui toukokuussa 1945 Tampereelle, tapasi siellä sattumalta muutamia merimiehiä ja päätti lähteä heidän kanssaan Amerikkaan: ensin moottoriveneellä Ruotsiin, sieltä maata myöten Norjaan, jossa Atlantin rannalla oli tarkoitus ottaa pesti johonkin amerikkalaiseen laivaan ja purjehtia sen mukana aloittamaan uutta elämää paremmissa oloissa Suomessa kun sodanjälkeiset olot olivat mitä olivat.

Lähtöpäivää odotellessa istuski Toimi kerran Tampereen asemalla ja siihen osui myös toinen iisalmelainen. Onni Komulainen. Pojat eivät olleet tavanneet sitten koulu-aikojen, istuttiin, tarinoitiin, kerrottiin kokemuksia. Onnin äiti ja kuusi sisarusta oli mennyt pommituksessa, se oli Suomen ja suomalaisten syy, niin kuin koko sotakin oli Onnin mielestä ollut Suomen syytä. Tuli puheeksi Toimin Amerikkaan lähtökin.

— Minä menen Venäjälle. Siellä on hyvä olla kaikilla. Niin sanovat. Tule kaveriksi. Mitäs sinne Amerikkaan, sanoi Onni.

Vielä tänäkään päivänä ei Huttunen tiedä, oliko Komulainen harkinnut asiaa aikaisemmin vai sanoiko hän sen vain jotta-kin sanoakseen. Joka tapauksessa se oli sanottu ja siitä kaikki alkoi.

— Niin hirmuiselta kuin ajatus tuntuikin päätettiin että katsotaan, mitä on se Venäjä. Jotkut sitä kehuivat vaan enin osa haukkui. Ellei huvita viipyä, pääseehän sieltä pois. Helpompi sinne sitä paitsi on mennäkin kuin Amerikkaan, kävelee vain rajan yli ja on perillä.

Pojat kuljeskelivat yhdessä ja pohtivat asiaa. Kenellekään ei puhuttu mitään. Heinäkuun alkuun mennessä oli kummallakin säästöissä matkarahat Tampereelta Haminaan.

Lauantaina, heinäkuun 7. päivänä he nousivat junaan.

Haminasta eteenpäin olisi tarvittu matkustus-

lupa, joten pojat jatkoivat matkaa jalkaparikassa ja peukalokyydillä sotilasautoissa vaihdettuaan ennen lähtöä Haminaassa viinapullolla kartan ja kompassin matkavarusteikseen.

Illan suussa he tulivat Virolahdella rajan lähellä olevaan maalaistaloon, jossa Huttunen näytti isännälle serkkupoikansa lähettämää korttia. Lähettäjä oli jossakin Säkkijärven suunnalla rajavartiostossa ja pojat kertoivat olevansa matkalla taapaamaan häntä. Isäntä tunsii peitenumeron: yksikön posti haettiin samasta talosta.

Illalla kylvettiin ja pojat nukkuivat yönkin saunassa. Sunnuntaiamuna isäntä kävi aikaisin kälässä, emäntä keitti kalasopan, sitä syödessään Onni mietti:

— Taitaa mennä pitkä aika ennen kuin saa seuraavan kerran tällaista kalasoppaa...

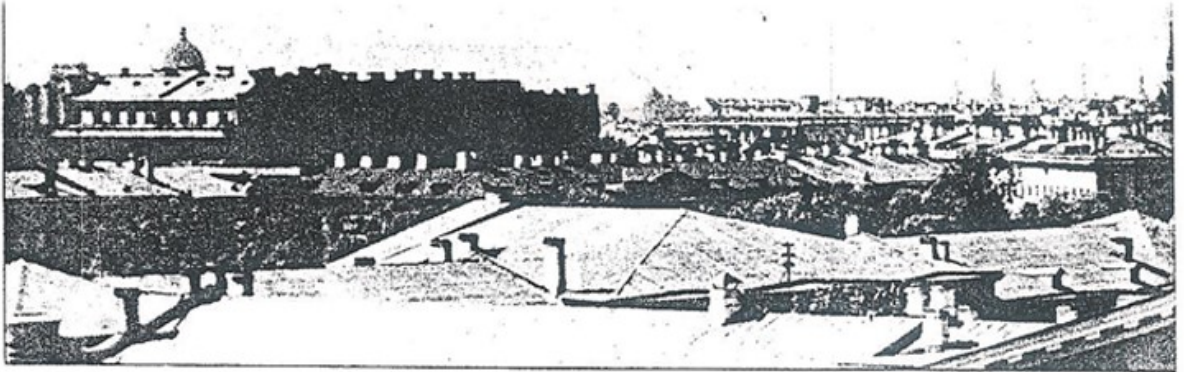
Pojat ostivat viimeisillä rahoillaan hapanleivän ja kilon voita eväiksi, hyvästelivät talonväen ja lähtivät.

"KÄÄNNY TAKAISIN"

— Aloimme kävellä rajaa kohti, ensin menimme vähän matkaa maantietä myöten, sitten luikahdimme metsään tiestä oikealle. Emme kuitenkaan menneet kovin kauas, ettemme eksyisi ja koko ajan pelkäsimme törmäävämmme rajavartiijoihin, jotka kysyvät, millä asioilla liikumme, haluavat nähdä passin ja siinä sitä sitten ollaan.

Kävelimme ja kävelimme, ympäristö alkoi vähitellen muuttua alavaksi suomaastoksi. Molempien jalat — ainakin minun — menivät niin huonosti eteenpäin. En ollut koskaan aikaisemmin tuntenut sisimmässäni sellaista nakerrusta kuin nyt. Se oli kuin jyskytystä: "Käännä takaisin! Käännä takaisin!" Mutta olin minäkin sen verran itsepäinen ja mukamas rohkea, etten lennnyt virkkaa sanaakaan, en edes näyttäisi mitään tunsin. Kävelin vain eteenpäin, ajattelin, että jos nyt käännytään ja sit-

"Tiesimme odottaa teitä, olette vakoilijoita ja teidät ammutaan"

ten huomenna kaduttaa-kin kun käännettiin hup-put takaisin vaikka oltiin jo menossa.

Ei Onnikaan ollut pu- helias niin kuin tavalli- sesti. Syynä saattoi olla sekin, että olin kertonut hänelle yöllä näkemistäni painajaisista ja hänkin oli nähnyt jos minkälaisia unia ja sanoi niiden ole- van mielessä koko ajan. Myöhemmin näistä asiois- ta puhellessa Onni myön- si, että hänenkin mielen- sä oli tehnyt ehdottaa: "Käännetään takaisin."

Lähdimme talosta aa- mulla kahdeksan maissa. Koko päivän vaelsimme metsässä rajavartijoita päyville. Maa oli muuttu- nut jo hyllyväksi suoksi, kun tulimme 3-4 metriä korkealle piikkilangalle.

— Harmi kun ei tiedet- ty tuosta mitään, olisi otettu leikkurit mukaan, manasin aidan vierellä.

— Mitä tässä leikkureil- la, pääseehän tästä alitse- kin, sanoi Onni ja alkoi kaivaa käsillään maata piikkilangan alta.

Kalvoimme hyvin varo- vasti, sillä pelkasimme, että piikkilangassa on sähköä tai kenties jon- kinlainen hälytysmerkki, josta rajavartiosto saa tietää, missä loikkarit liikkuvat.

Ennen kuin ryörimme aidan alitse, tyhjensimme kaikki taskumme. Revim- me ja poltimme henki- löllisyydestodistukset ja va- lokuvat ja kaikki muut paperit mitä sattui muka- na olemaan. Ajattelimme, että jos suomalaiset raja-

vartijat saavat meidät vielä kiinni, ne tutkivat ensimmäiseksi taskumme ja saavat selville oikeat nimemme. Jos sitten myö- hemmin pääsemme kar- kaamaan, jäävät nimet kuitenkin niitten paperei- hin. Tuolla toisella puo- lella ei myöskään pape- reita tarvita.

Konttasimme piikkilan- gan alitse ja jatkoimme matkaa eteenpäin. Koi- men—neljänsadan metrin päässä tuli eteen toinen samanlainen aita, sen jäl- keen vielä kolmas ja nel- jäskin. Sen takana levit- täytyi avoimeksi hakattu rajalinja.

Tampereella tavatessam- me oli Onnilla ollut pal- jon paremmat saappaat ja pussihousut kuin mi- nulla. Mutta kun Hami- nassa tarvitsimme rahaa ostaaksemme viinaa, kart- ta ja kompassia varten sekä viettääksemme omia vähäisiä läksiäisiämme, vaihto hän ne huonom- piin. Niinpä hänellä olikin nyt hyvin resuiset nahka- vartiset kumiteräsaap- paat, hän riisui ne jalois- taan, heitti taakse päin ja huusi:

— Siinä on kapitalistil- le kenkiä! Nyt mennään niin rikkaaseen maahan että tuollaisia resuja ei tarvita!

Paljain jaloin Onni läh- ti juoksemaan kohti uut- ta tulevaisuutta.

VAPAANA VIERAALLA MAAPERÄLLÄ

Alunperin olimme aja-

telleet kävellä ensin Vii- puriin asti ja siitä Leni- ngradiin mikäli se käy hel- posti. Toisaalta aaviste- limme, ettei se niin help- poa olisi, kun meillä ei ollut kopeekkaakaan ra- haa emmekä osanneet maan kieltä. Silti olimme päättäneet, että Leni- ngradiin asti yritetään. Si- tä varten meillä oli kilo voita ja pyöreä leipä kai- nalossa ja metsässä mar- joja lisäsiipimeksi. Mut- ta kun olimme päässeet toiselle puolelle ja paah- tavan heinäkuun helteen lisäksi miljoonat itikat ja sääsket hyökkäsivät suol- la kimppuumme niin et- tei volnut edes hetkeksi istua, ei omin neuvoin Leningradiin taivalta- minen enää tuntunutkaan houkuttelevalta.

Neuvostolliton puolella ei ollut piikkilankaestettä. Juoksimme rajaviivalta muutaman sata metriä ja aloimme pysähtyä vetä- mään henkeä. Mutta sil- loin kuului pohjoisen suunnasta halon hakuu- ta. Oli viisainta kävellä vähän pitemmälle.

Vähän ajan päästä tuli eteen aita ja sen takana näkyi muutama talo. Mis- sään ei näkynyt liikettä. Olikohan niissä ihmisiä vai ei? Ja jos oli niin mil- laista väkeä? Päätimme joka tapauksessa mennä sisään, sillä tupakat oli- vat jo lopussa. Talot oli- vat tyhjillään ja huonos- sa silvossa. Mutta mahor- kan natsoja oli ihan liian kanssa ja niistä teimme sätkät ja kävelimme sitten

tyhjiä taloissa kuin her- rat kotonaan.

Sitten jatkoimme taas matkaa.

Tupakantuska oli voi- tettu mutta nyt alkoi tun- tua siltä, että pitäisi syö- dä jotakin. Kysyin Onnil- ta, haluaisiko hän voilei- pää. Voi oli tosin aurin- gossa sulanut, mutta kyllä se silti oli voipaperin si- sässä pysynyt.

— Ei ole nälkä. Mutta anna silti pieni pala lei- pää, vastasi Onni.

Istuimme kannon pää- hän, leikkasin linkkuveit- sellä palaset kummallekin ja ikään kuin tulevia asioita ennustaen tyrky- tin Onnillekin voita:

— Ota nyt, ehkä kohta ei saadakaan...

Olin aivan oikeassa, sil- lä siihen loppui voin syön- ti minun kohdallani kol- meksi neljäksi vuodeksi. Onnilta meni viisi vuotta seuraavaan kertaan. Voi- ta ei edes nähtykään en- nen kuin joskus vuosien päästä jossakin Arkange- lin takana.

Söimme välipalat ja läksimme eteenpäin. Tuli vastaan pieni puro, jonka rannalla oli kymmenkun- ta venäläistä sotilasta pyykillä. He olivat noin sadan metrin päässä meis- tä. En tiedä huomasivatko he meidät, mutta jos huo- masivatkin eivät pitäneet ihmeenä sitä että kaksi siviilimiestä käveli reilusti kärrytietä myöten. Eivät- hän he matkan päästä nähneet millaisessa kun- nossa vaatteemme olivat.

Kävelimme 6-7 kilo- metriä ja tulimme maan-

tielle, joka arviolomme mu- kaan oli Haminasta Vii- puriin vievä tie. Meistä alkoi yhä enemmän tun- tua sellaiselta, että il- moittaudumme ensimmäi- sille viranomaiselle tai jonkinlaiselle upseerille.

EI KUKAAN PIDÄTTÄNYT MEITÄ

Parin kilometrin päässä tielle tulostamme oli oi- kealla puolella sotilaspa- rakki. Se näytti juuri sop- pivalta. Marssimme ovelle ja koputimme. Sisältä kuului vastaus — emme kumpikaan ymmärtäneet venäjää, astuimme vain sisään. Höyläämättömistä laudoista tehdyn pöydän ääressä istui upseeri. Minä hyppäsin hänen eteensä, osoitin kartasta Suomea, sanoin "Finlandia" ja näytin etu- ja keskisor- mella kuinka kävelimme rajan yli.

Hän viittasi kädellään samoin höyläämättömistä laudoista ristijalalla teh- tyä penkkiä ja kehotti meitä istumaan samalla kun tarttui seinäpuheli- men kampeen ja soitti jonnekin. Emme tieten- kään ymmärtäneet sanaa- kaan sitä mitä hän pu- hui, mutta arvelimme että kaiketi hän soitteli tulk- kia avukseen. Ja vähän ajan kuluttua ajoikin pi- haan auto, josta nousi pienikasvuinen, vaalea- tukkainen kersantti. Hän sanoi heti sisään astues- saan suomeksi: — Päivää, pojat.

Upseeri sanoi hänelle

JOUDUIN VAHINGOSSA VENÄJÄLLE

vartijat olisivat saaneet haukkumiset palkkseen siitä, että olivat vartiointeet rajoja niin huonosti, että me olimme päässeet heidän ohitseen. Elleivät Berijan miehet olisi oleet niin valppaita niin kuin- ka olisi käynytään. Auton pysäyttäneet olivat rajavartijoita, ja meidät oli muilutettava heidän ohitseen.

Olimme jo aika lähellä Viipuria kun tien oikealla puolella oli pitkän koivukujan päässä luultavasti entinen herraskartano, jossa nyt oli esikunta. Ajoimme sen eteen ja meidät vietiin suoraan tyhjään huoneeseen. Tulkinamme toimineen kersantin tilalle ilmestyi upseerin arvoinen nainen, luutnantti tai yliluutnantti, en muista varmasti, ja komensi meidät riisumaan kaikki vaatteemme. Me teimme kuten käskettiin ja nainen vei ne pois. Odottelimme ikkosi- lamme tunnin, vähän toista kunnes ne tuotiin takaisin. Mutta silloinkos aikokoin aika pulina. Takistani oli revitty auki kaikki käänteet samoin housun kaulus, kengät oli hajoitettu ja pohjat lyöty jälleen kiinni rautanau- lalla keskeltä ja kärjestä. Otin ne käteeni mutta viskasin heti nurkkaan ja sanoin, että tahdon ehjät vaatteet takaisin kun kerran ehjät otettiin. Olin vihainen ja huusin: — Helvetti, minä tulen Suomesta ja te revitte minun vaatteeni!

Sinä jo konepistooli- mies kummasti muljaut- teli silmiini ja tulkki sa- noi: — Pyy! Tyytyykää si- hen mitä saatte. Täällä teille tehdään mitä halua- taan.

Sanoin että emme olleet tulleet tappelemaan ja että halusin kunnan vaat- teet ja viskasin takkini ja housuni ovea vasten niin että räpähti.

Sinä oli sitten sellaista pientä kahakkaa, joka päättyi siihen, että minulle tuotiin sotilaspuosero, housut ja patiinit, sellai- set ei aivan puolikeneit eikä saappaat vaan siltä väliltä. Katsoin, että ken- gät olivat paremmat kuin omat revittyäni, omat housuni sen sijaan olivat pa- remmat kaulus ratkottu- nakin kuin sotilashousut. Puseron otin, sillä minulla

ei ollut meuta kuin pikkuk- takki ja sen alla lyhyt- hiainen paita.

Onni ei puhunut mitään vaan tyytyi omiin repa- leisiinsa. Mutta avojaloin kun oli sai hän myös ken- gät ja nauvat:

— Katsopas, mikä maa. Jo ensimmäisenä päivänä antavat kengät. Kuinka paljon näitäkin varten olisi Suomessa tarvinnut malmia kaivaa!

— Katsotaanpas vähän tästä eteenpäin, vastasin, sillä minua alkoi epäilyt- tää yhä enemmän.

Vaatejupakan päätyttyä meidät siirrettiin toiseen huoneeseen, jossa meitä kävi katsomassa jos min- kä arvoista herraa ken- raalista lähtien. Joku heistä sanoi: — Tiesimme jo etukäteen että olette tulossa. Olette vakolijoi- ta ja teidät ammutaan. Lyhyt kuulustelu ja am- mutaan vaan.

Siihen vastasin: — Mei- tä on vain kaksi ja teitä parisataa miljoonaa. Tap- pelemaan ei ole tultu. Jos haluatte niin ampukaa.

Toinen väitti että emme olleetkaan suomalaisia vaan inkeriläisiä, että osaamme kyllä venäjää kunhan meidät pannaan puhumaan.

Yö kuului tuontapaissa pikkurähinässä ja seuraava- vana aamuna meidät kul- jetettiin takaisin Säkki- järvelle, jossa alkoivat en- simmäiset pari viikkoa jatkuneet kuulustelut.

EPÄILYTTÄVÄ TOVERI SAUNAN LAUTEILLA

Jouduimme pikkukil- galla ympäröityyn parak- kiin. Molemmat eri kop- peihin, joissa oli pienet ikkunat ja niissä kalterit. Kuulustelut olivat tiu- kat ja niitä jatkui yötä päivää. Luvattiin hyvää ja luvattiin huonoa, yleensä vähän hyvää mutta sitä enemmän huonoa.

Olin ollut viikon verran yhtä kyytiä kuulusteluissa, nukkua ei ollut saanut paljon ollenkaan ja olin jo aika likainenkin. Niin- pä kerran kun kuulusteli- jana oli joku majuri pyys- inä naistulkkia kysymään, enkä pääsisä saunaan kun olin niin likainen.

Majuri sanoi heti, että iltapäivällä sauna on val- mis.

Kun iltapäivällä olin kuulustelujen jälkeen saa- nut ruokaa, tuli konepis- toolimies hakemaan min- tut saunaan. Hän tyrk- käsi minut sisään saunan ovesta, löi oven kiinni pe- rässään ja alkoi kävellä ikkunani ja oven välillä ul- kopuolella.

Tuskin olin päässyt lau- teille niin sisään syöttiin toinen mies, kolmissakym-

menissä, aika hoikka, pu- lissongit ja pieni huulipar- ta. Hän sanoi suomeksi. — Terve. Kuulin että si- näkin olet Suomen poika.

— Oletko sinäkin? Mis- tä päin?

— Turusta. Mutta kun oli vähän ai- kaa otettu löyjiä hän kertoiin olevansa inkeri- läinen ja olleensa Lahdes- sa sotavankina. Hänet oli luovutettu takaisin, mut- ta hän oli karannut ja päässyt jo Suomen puolel- le kun joutui uudelleen kiinni ja palautettiin ta- kaisin rajan yli. Nyt hän oli odottamassa tuomiota mutta ei tiennyt kuinka paljon saisi.

Mitäpä se minulle kuu- luli mitä hän oli tehnyt. Mutta saunan jälkeen to- tesin, että olimme vieris- sä koppeissa. Aloin aa- vistaa jotakin, kun hänellä riitti tupakkaa jatku- vasti, ruokaa hän kuului saavan monta eri lajia, kun meikäläinen sai vain yhdenlaisia. Ikkunasta näin kuinka hän aamui- sin kävi uikona pesulla.

Ajattelin, että olepa mi- kä tahansa, minua et pe- tä. Leningradissa tapasin hänet jälleen. Ja siellä epäilykseni saivat lisäva- laistusta. Hän oli sanonut nimekseen Ivanov, nimen- huudossa hän vastasi kui- tenkin aivan eri nimeen. Jouduimme monta kertaa samaan kämppään, hän oli aina hyvin ystävälli- nen ja antoi tupakkaa. Jäämeren rannalla hän oli samalla leirillä ja eh- dottedi karkaaamistakin, mutta en suostunut. Voi olla, ettei leirin johtaja- kaan tiennyt mikä hän oli miehiän. Sitten hän vain lähti ja hälypyi elä- mästäni mutta sanoi läh- tiessään, ettei minun tar- vinnut olla huolissani, kaikki oli hyvin.

VANKILASTA VANKILAAN LENINGRADISSA

Kuulustelut kestivät Säk- kijärvellä saunan jälkeen vielä viikon verran ja sit- ten meidät vietiin ensin autolla Viipuriin ja siitä junalla Leningradiin, jos- sa siirrettiin vankilasta vankilaan, olin mm. kuu- luisassa Krestyssä.

Kopit olivat tarkoitettut alun perin kahdelle hen- gelle, mutta vankila oli niin täynnä että yhdessä kopissa saattoi olla 20—30 henkeä. Kaikille ei ollut tilaa paneutua lattialle pitkälleen niin että piti nukkua istualtaan. Käy- mälää ei ollut, nurkassa vain 15 litran peltipönttö, joka tyhjennettiin kerran vuorokaudessa. Haju oli sellainen, että kun huo- neessa oli ollut kolme viik- koa, niin ulkoilmaa ei enää

Minulla ei ollut mitään salat- tavaa. En ollut tehnyt Neuvosto- liitossa mitään pahaakaan jos en hyväkkään.

kestänyt, jokapäiväiselle viiden minuutin kävelyllä mentäessä monet pyörtyi- vät.

Krestyn vankilassa sai- rastuin. Makasin puoli- pökerryksissä päivän pari korkeassa kuumeessa. Sit- ten tuli sairaanhoitaja ja minut vietiin Mustalla Majalla sairaalavanki- laan. Jouduin 12—14 hengen huoneeseen. Vuoteissa oli paperipatjat, vanha lakana ja viltti. Kun olin sen verran toipunut, että pääsin ulos kävelemään, kuulin sairaalan synny- tystaloksessa olevasta uh- tualaisesta työstä, joka oli ollut naimisissa suo- malaisen kersantin kans- sa mutta palautettu ta- kaisin Neuvostoliittoon. Pääsin puhumaankin hän- nen kanssaan ja häneltä sain monena iltana pienen palan leipää jonka vedin narulla ikkunasta. Minä olin kolmannessa kerroksessa hän ensimmäisessä. Mutta kerran sattui vartija kohdalla ja siihen sekini loppui.

Vankilakerroksen aika- na jouduin yhden tappe- lunnujakan jälkeen huo- neeseen, jossa oli sota- vankina Suomessa ollut urallainen poika, toisena norjalainen, joka oli tul- lut rajan yli samoihin ai- koihin kuin minäkin. Mei- dän seuraksemme tyrkät- tiin koppiin 17-vuotias poika, jonka kasvat olivat täynnä finnejä. Hän ker- toi kotinsa oleen Porkka- lassa ja menneensä kesäl- lä 1945 katsomaan millaista siellä oli. Hänet napat- tiin kiinni ja tuotiin ju- nalla Helsingin läpi Le- ningradiin. Minä sain tuo- mion ennen häntä, niin etten tiedä miten hänelle kävi.

Myöhemmin joutui tove- rini Onni samaan kop- piin. Norjalainen vietiin pois, me neljä jääme jäl- jelle ja aloimme suunnit- tella pakoa. Ikkunoissa oli kalterit mutta reunimma- nen oli niin huolimattom- masti laitettu, ettei olisi tarvinnut tehdä muuta kuin ottaa seinästä pois

pari tililäskiveä niin siitä olisi jo mahtunut pujot- tautumaan ulos. Pulmana oli vain se, että koppi oli neljännessä kerroksessa.

Kopissa oli vanha rau- tasänky, jossa oli vieteri- pohja ja sillä patjan ta- painen paperisäkki. Ryh- dyimme purkamaan vie- tereitä auki yksi kerral- laan. Joku meistä käytti koko ajan ovelia ja toiset tekivät työtä. Päivä kului hyvin kun oli työtä ja jän- nitystä, eikä sellaisen te- räslangan purkaminen suinkaan ollut helppoa ilman työkaluja. Mutta saatiiin ne vain irti ja si- dottiin sitten kolme neljä lankaa yhteen nipputaan ja kokeiltiin aina välillä kak- si miestä kummastakin päästä vetämällä, kestä- kö varmasti. Sängyn poh- ja purettiin kokonaan ja silloin todettiin, että pi- tuutta ei ollutkaan tar- peeksi. Vaikka housutkin olisi pantu jatkeeksi olisi pudotusta jäänyt nelisen metriä. Ensin oli kuiten- kin saatava seinästä pala pois ja jos joskus pihalle- kin päästäisiin ehjin na- hoihin, niin mitenkä men- nään muurin yli, oli asia erikseen. Päätimme kui- tenkin yrittää.

Silloin sanoi Porkkalan poika, että jos vain kar- kaamme, hän ilmiantaa meidät. Minä sanoin että kaikki lähdetään, ja että mikäli hän ei lähtisi niin ei hän ennättäisi ilmi- antaakaan sillä minä kuris- taisin hänet ennen sitä.

Puheeksi se vain jäl- Vieteri oli pitkän aikaa laverin alla pillossa ja yh- tenä aamuna tuli vartija ja tuli toinen ja yhdessä he tutkivat sellin ja löy- sivät teräsköytemme. Tu- loksena oli että jouduimme eri sellihin, Onni ja minä kuitenkin samaan. Muuta rangaistusta emme saaneet.

Toisen kerran yritin paeta sairaalasta mutta ei siitäkään sen kummemp- paa tullut.

Seitsemän kuukautta kestänyt kuulustelut Le- ningradissa enkä muista sinä aikana pitäneeni mi- tään sunnuntai- tai muita vapaapäiviä. Hakemaan tulitiin milloin yöllä mil- loin päivällä. Nyt ei meil- lä enää myöskään ollut tulkkia, sillä niin monet upseerit kuin meitä kuu- lustellivatkin, kaikki he osasivat suomea. Kerroim- me aina totuuden, meillä- hän ei ollut mitään salat- tavaa.

Sitten tuli tuomio: lu- vattomasta rajanylityk- sestä kahdeksi vuodeksi pakkotyöleirille.

Ensi kerralla:
MATKA SINNE MISTÄ
MONET EIVAT PALAA
TAKAISIN

AKKO PELASTI HENKENI

Heinäkuun 8. päivänä 1945 loikkasi 19-vuotias Toimi Huttunen koulutoverinsa Onni Komulaisen kanssa Neuvostoliittoon. Syyt lähtöön olivat lähinnä sotien jälkeinen epävarmuuden tunne, nuoren mielen levottomuus, uteliaisuuskin.

"Katsotaan millaista siellä on ja ellei huvita viipyä, tullaan pois" päättelivät pojat suunnitellessaan Huttusen kohdalla 17 vuodeksi venähtänyttä seikkailuaan.

Matkan ensimmäinen vaihe oli yli puoli vuotta jatkunut kuulusteluvankeus Leningradissa. Sen päätteeksi julisti sotilastuomioistuin tuomionsa: luvattomasta rajan ylityksestä kahdeksi vuodeksi pakotyöleirille.

Leningradin vankilassa lölli viisi suomalaista: vanha mies, joka oli erehdyksessä ylittänyt Virolahdella aluevesirajan, muuan suomalaisesta vankilasta karannut nuorempi mies, eräs Turunen, Komulainen ja minä. Kahdesta ensimmäisestä en tiedä sen enempää. Komulainen, Turunen ja minä lähdimme yhdessä vankileirille tammikuun lopussa 1946.

Meldät vain komennettiin yhtenä päivänä vankilan käytävälle, missä pidettiin nimenhuuto, sen jälkeen meldät vietiin kellarikerroksiin ja minäkin jouduin yksinäiseen selliin.

Olin yhä edelleen kesävaatteissa vaikka oli talvipakkakanen mutta nyt sain uudet matkavarusteet. Minulle tuotiin käytetyt toppahousut ja top-

patakki, päähän annettiin piippolakki, jossa oli edessä suuri punainen tähti. Sain myös sotilassinellistä tehty tikkikossut, joissa toppauksena oli pumputia ja vuorina ohut pumpulikangas. Niiden päälle köytettiin paksulla narulla auton sisäkumista muotoillut isot kalossit, pohjiksi oli liimattu päällyskumia. Kyllä mahdoin olla komean näköinen, ajattelin, ja toivoin että olisin nähnyt itseni peilistä.

Meldät kuljetettiin konepistoolimiesten vartioimina kuorma-auton lavalla jonnekin Leningradin tavara-asemalle, missä oli pitkä rivi harkävönuja odottamassa. 40 miestä työnnettiin aina yhteen vaunuun, Komulainen ja minä jouduimme samaan vaunuun, Turunen johonkin muualle. Vaunun molemmissa päissä oli laveri, keskellä öljytynnyreistä kyhätty kamina ja sen vieressä pieni kasa jäisiä halkoja. Tuimme asemalle joskus puolen yön maissa, ovet lukittiin ja vartijat jäivät

kävelemään ulkopuolelle. Sattui olemaan kova pakkakanen ja meitä paleli hirveästi pimeässä vaunussa kun emme saaneet panna tulta kaminaan ennen liikkeelle lähtöä, sillä pultta oli vähän.

Päivä pilkotti jo luukkujen raoista kun juna lähti. Kukaan ei tiennyt mihin meitä kuljetettiin. Olin jo kuluneiden seitsemän kuukauden aikana oppinut ymmärtämään venäjää, jonkun sanan pystyin sanomaan itsekin niin että ymmärsin, mitä venäläiset vangit puhuivat. Jotkut arvelivat meitä vietävän Siperiaan. Kun juna myöhemmin päivällä pysähtyi ja vartijat avasivat luukut, tunsivat venäläiset aseman ja sanoivat, että etelään mennään, matkan määrä oli varmasti jossakin Aasiassa. Jonkun päivän menimme etelään, mutta sitten yhtäkkiä suunta vaihtui koolliiseen. Kaiken kalk-

NÄLKÄLAKKO PELASTI HENKENI

kiaan teinune matkaa toista viikkoa, sillä asemilla seisottiin tuntikausia.

Kaikki vartijat olivat sotilaita ja he matkustivat omissa vaunussaan. Me saimme myös sotilasmuonan, joka oli suunnilleen yhtä hyvää kuin se markkoonikeitto, mitä olin saanut rajalla. Sotilasmuona oli niin paljon parempaa että vankilan ruokia ei voinut edes verrata siihen.

Saimme ruokaa kerran vuorokaudessa, liltapäivällä junaan seisossa jollakin sopivalla asemalla. Vartijat lasivat ensin, kuinka monta miestä vaunussa oli ja antoivat jokaiselle annoksen. Se tapahtui siten, että jos vaunussa oli 40 miestä, saimme 20 litran pöntön soppaa ja puolen litran miltan, jolla saimme itse ammentaa osuutemme omiin peltimukeihimme.

KUINKA ROSVOKOPLA KESYTETÄÄN

Vaunussa oli kuten vankilassakin ylälaveri rosvoja täynnä. Heitä oli seitsemän kahdeksan kappaletta ja he ottivat soppapöntön heti haltuunsa ja antoivat muille vain puoli mittaa pelkkää lientä. Kaikki tyytyivät siihen, sillä jos joku yritti mukista vastaan, rosvoit hyppäsivät heti valittajan niskaan, pieksivät hänet pahapäiväisesti eivätkä antaneet seuraavana päivänä yhtään mitään syötävää.

Sodan jälkeen oli kaikkialla huutava puute tavaraa. Jos jollakulla oli ollut pidätettävä parempi takki tai turkki, oli hän saanut pitää omat vaatteensa tähän asti. Nyt rosvoit ryhtyivät sosialisimaan yksityisomaisuutta ja komensivat vain lyhyesti: — Heitäpä takkisi tänne! Joskus junan seisossa asemilla vartijat avasivat luukut ja silloin rosvoit vaihtoivat vaatteet kaitereitten välitse siviilimiesten kanssa tupakkaan ja sokeriin tai valkoiseen leipään, jos sitä sattui olemaan tarjolla. Mustasta leivästä he eivät välittäneet, heillähän oli muilta väkisin otettua leipää liikaakin.

Katselin tätä menoa pari päivää mutta sitten minua alkoi jo suutuutaa niin kovasti, että päätin tehdä jotakin. Kun sitten kerran satuin ruokaa jaettavaan istumaan kaminan vierellä — tavallisesti rosvoit itse istuivat lämpimäs-

sa ja muut saivat palella kylmissä nurkissa — sainoin:

— Kuules, anna vielä toinen puoli siitä keitosta.

Heti paikalla hyppäsi laverilta ensimmäinen mies niskaani. Sieppasin kaminan vierestä halon käteeni ja iskin sillä hyökääjää. Mutta en kai sen paremmin osunut ja min-käs yksi mies monelle voi kun toisetkin alkoivat hyppiä laverilta alas. Juppakka päättyi siihen että m'nua hakattiin ja potkittiin niin kauan että takkuilla olin hiljaa.

Ajattelin itsekseen, että jo on ihme ellei maailmassa löydy oikeutta ja päätin kertoa vartijoille.

Seuraavalla kerralla tuliikin vartiopäällikkö, kapteeni arvoitaan, seuraamaan ruuan jakelua, vaunussa oli myös kersantti ja pari alikersanttia mauserit vyöllä ja konepistoolit kainalossaan. Kerroin kapteenille, että rosvoit vievät kaiken ruuan, eivät anna kenellekään kuin puolet leivästä ja keitosta.

— Keskä niin tekevät? Kysyi kapteeni, jolloin rosvoit iskiivät laverilta minulle silmää ja näyttivät viittomalla etten vain sanoisi puhuvani heistä. Osoitin kädelläni pääpu-karia ja sitten hänen kaveriteitaan ja sanoin:

— Tuo tuossa ja kaikki nuo toiset myös.

— Alas sieltä! komensi kapteeni.

Miehet eivät liikahtaneetkaan. Silloin alilupseerit vetivät heidät kaikki jaloista lattialle ja antoivat koko sakille saman tien perusteellisen selkäsaunan. Sen pääteeksi kapteeni sanoi, että jos yhden ainoan kerran vie-dään suomalaisen ruoka, seuraa vielä kovempi selkäsäuna. Jos minut pieksetään, tuomitaan sylliset sotilastuomioistuimessa ja ammutaan. Hän olisi voinut siirtää minut toiseen vaunuun, mutta pani mieluummin koko rosvoiporukan vastuuseen.

Rosvoit makasivat laverillaan pari kolme päivää haavojaan nuoleskellen, he eivät ottaneet ruokaa keneltäkään, eivät pahasti pystyneet syömään omiakaan annoksiaan, kun olivat niin kipeitä.

Toiset venäläiset vangit sen sijaan olivat hyvillään, taputtelivat minua rosvoilta salaa ja sanoivat:

— Harašo, finn, harašo! Minä istuskelin koko ajan kaminan vieressä eikä kukaan ajanut minua siitä pois.

— Mutta kun matka ei ot-

tanut loppuakseen, rosvoit virkistyivät. He kysyivät minulta, kertoisinko vartijoille jos he ottavat soppaa ja leivän muilta vankeilta.

— Vaikka söisitte kaikki, vastasin. — En puhu kun eivät kerran itse pidä puoliaan.

Loppumatka menikin sitten oikein hyvin. Onni ja minä saimme syödä omat annoksemme ihan rauhassa, antoivatpa rosvoit meille tupakkaakin.

Venäläinen on sellainen, että jos annat sille periksi ja jos se saa kerran lyödä sinua turpiin etkä pane vastaan niin se lyö huomenna uudestaan. Jos annat tuollaisen rosvoit ottaa takin, ottaa hän huomenna housut ja nylkee sinut ihan alasti, vie vaatteet ja ruuat. Ei hän välitä kuoletko nälkään vai jäätkö kitumaan. Koko ikänsä vankiloissa kiersettyään he ovat niin paa-tuneita, että eivät vapaisi päästyäänkään haluua tehdä työtä vaan varastavat ja joutuvat taas vankilaan. Jos heille olet kova, he kunnioittavat sinua. Mitä paremmin hänet hakkaat sitä parempi kaveri hän on huomenna.

SUOLASÄRKILANTTUSOPPPAA JA PETÄJÄNEULASMEHUA

Matka päättyi pohjoisessa Ural-vuorten tällä puolen. Koko alueella ei näkynyt vahvan metsän keskellä muuta asutusta kuin vankileirejä.

Meidät tuotiin ihan uudelle leirille. Pitkät, 60—70 m mittaiset parakit oli rakennettu pyöreistä hiristä ja rivetty sam-malla ja turpeella. Myöhemmin huonokuntoiset vangit, jotka eivät jaksaneet tehdä töitä leirin ulkopuolella, kiskoivat isoilla puukolla alle metr-in mittaisista kuusipö-leistä päreitä. Niitä laitettiin limittäin ristiin rastiin ulkoseiniin, jotka rapattiin ja lopuksi kal-kittiin valkoisiksi.

Meitä oli Leningradista lähtiessä muistaakseni 420 miestä. Leirin vahvuus oli tullellemme kuulemma parikymmentä naista ja viitisenkymmentä miestä. Pikkuhiljalleen uusia asukaita tippui lisää niin että pitkälti toista tuhatta.

Naiset olivat samalla leirillä, mutta heidät oli eristetty yhteen nurkkau-seen piikkilanka-aidalla, jossa oli portti ja portilla miesvanki vartiokopissa vahtimassa, etteivät miehet päässeet naisten

alueelle. Huomasin tosin myöhemmin, että rosvo-Aatamit, jotka leirilläkin varastivat leipää ja muuta heille kelpaavaa, makuut-tivat naisia omassa para-keissaan. He olivat varti-jouttenkin kanssa niin hyvässä väleissä, ettei heille mitään sanottu.

Kuten sanoin, meitä tuli helmikuun alussa 420 m'estä samalla kertaa leirille. Vappuun mennessä joukkomme oli supistunut melkein puoleen, sillä ruoka oli niin hirvittävän huonoa, työmatka monta kilometriä ja työ raskasta, etteivät heikommat sitä kestäneet. Ne vangit, jotka eivät ylittäneet normaalia, eivät saaneet muuta kuin karanteeniannok-sen: aamulla leipäpalan ja vähän perkaamatta suola-tusta säröstä ja ahvenista keitettyä soppaa. Josta hyvin harvoin löytyi pieni perunapalanen, tavallisesti siinä oli paleltunutta lant-tua, porkkanaa tai tur-nipsia. Pitkän päivän miehet olivat kuivin suin metsätöissä ja illalla annettiin jälleen samaa keittoa.

Kesällä taas — kun vankeja kuulemma vaivasi kalori- ja vitamiinipuute — keitettiin petäjän-neulasista mehua, jota annettiin puoli litraa jokaiselle vangille. Lisäksi heikot vangit panttiin keräämään nokkosia ja niistä keitettiin suolaturskan kera nokkoskeittoa.

Niille vaneille, jotka jaksivat puskea töitä ja ylittää norminsa, tuotiin hevosella työpaikalle pu-oroa. He saivat lisäksi vielä illalla keiton lisäksi pu-roannoksen ja kala- tai lihapalan sekä leipää. Mutta työ oli niin raskasta, etteivät hekään lisä-annoksista huolimatta jaksaneet kauan norjemaan ylittää.

Metsätöitä tekevien van-kien vartiointi oli järjes-tetty siten, että vartijat hiihtivät ladun työmaan ympäri ja sanoivat, että jokainen, joka menee la-rin yli, ammutaan. Mut-ta kukapa sieltä mihin-kään lähti, kun siviiliasu-tusta oli vasta monien kymmenien kilometrien päässä. Yhtä pitkä matka oli rautat'elle ja missä vä-hänkin oli tietä siellä vi-lisi vartijoita.

Kesällä ei oltu metsä-töissä ollenkaan. Talvella tehdyt pöllit ajettiin van-kileirille tuovan pistora-dan varteen ja lastattiin junaan. Leirillä oli myös jonkun verran maanvilje-lystä, ja jos vanki pääsi pelloille töihin, oli hän oikein hyvillään, sillä siellä saattoi saada jos-kun perunan tai porkka-nan syödäkseen. Ei niitä tosin voinut keittää eikä tuoda leirille, sillä työpäi-

vän päätyttyä pidettiin aina tiukka tarkastus.

TAPPIO KÄÄNTYY VOITOKSI

Olin metsätöissä siinä missä muutkin ja kaikki sujui hyvin, mutta sitten jouduin Onnin kanssa uuteen työryhmään, jossa oli latvialaisia, liettualai-sia, muutama puolalainen ja enimmäkseen virolaisia. Syy muuttamiseen oli se, että emme osanneet tar-peeksi hyvin venäjää ja meidät katsottiin virolais-ten kanssa samanlaisiksi fasis-teiksi.

En millään tavoin moiti virolaisia, siviilissä en ole heitä tavannutkaan, mut-ta vankileirillä he olivat kaikkein kierointa poruk-kaa ainakin meitä suoma-laisia kohtaan. Ehkä syy oli se, että me olimme menneet sinne vapaaeh-toisesti mutta heidät viety väkisin. Heillä kaikilla oli pitkät tuomiot, 10—15 vuotta, meillä vain kaksi vuotta.

Työryhmämme johtaja — brigadiiri — sanoi olevansa agronomi. Hän oli mustapartainen, melkein kaksimetrisen mies ja oli painanut siviilissä lähes 140 kiloa. Hän kertoi venäläisten tullessa paen-neensa Virosta Suomeen ja näytti sanojensa vakuu-deksi sen aikuista sata-marckasta, jonka hän oli onnistunut pitämään pii-llossa niin rosvojen kuin vartijoidenkin tarkastuk-silta.

Työmaalle oli matkaa 5—6 kilometriä ja se tai-vallettiin jalkaisin tietä, joka yöllä oli tuisuttanut täyteen lunta. Me kuljim-me paririvissä toinen tois-taan käsikynkästä tukien. Vartijat hiihtivät sivulla kivääreine ja konepistoo-lein aseistautuneina isot suskolrat apunaan. Tietä ei ollut hyvä paljon hor-jahtaa ellei halunnut lyi-tyä kalloonsa.

Komulainen sanoi, että hän kun ei rupea metsässä kuolemaan. Hän oli saanut jostakin katkenneen luskan varren ja hionut sen teräväksi. Herätys oli aina viideltä ja tavan mu-kaan olimme sinäkin aamuna kuudelta nelri-vissä leirin pääkäytävällä valmiina lähtemään työ-maalle, kun muutaman miehen päässä edessäni seisova Komulainen yht-äkkiä nykäisi takkinsa auki ja viilsii omatekoisella teräaseellaan kolme ker-taa mahaansa. Hän alkoi heti kiljua ja kaatui ma-haan. Verta vuoti suoraan ja näytti siltä kuin suolet olisivat pursuneet ulos. Niin viisaasti hän kyllä itseään leikkasi että suolet eivät yhtään vuoit-uneet.

Työnteko loppui Onnin

Ei paatunut rosvo välitä, kuoletko nälkään vai jäätkö kitumaan

TYÖMAALLE OLI MATKAA 5—6 KILOMETRIÄ. VANGIT KAHLASIVAT LUNTA TÄYTEEN TUISKUTTA-NEELLA TIELLÄ PARIRIVISSÄ TOINEN TOISTAAN TUKIEN, VAROEN HORJAHTAMASTA SIVUUN, SILLÄ SE OLISI SAATTANUT OLLA HEIDÄN VIIMEINEN ASKELEENSA.

kohdalla siihen. Hänet viettiin leirin sairaalaan, missä oli parempi ruoka eikä hänen tarvinnut ainakaan kovalla pakkasella lähteä metsään. Kävin iltaisin työn jälkeen katsomassa häntä, ja joka kerran kun hän näki minut alkoivat hänen silmänsä vapista päässä eikä hän aika ajoin ollut tuntevinaanakaan minua. En tiedä, tekeytykö hän hulluksi vai oliko todella seonnut. Lääkäritkään eivät päässeet siltä selville, vaikka koputtelivat ja tutkivat häntä joka puolelta.

Turunen ja minä kävimme edelleenkin pöllimetsässä. Emme tehneet töitä yhdessä, mutta virolainen hänelläkin oli justteerin toisessa päässä. Vaikka kuinka paljon tein töitä, sain silti aina pienemmät annokset kuin kaverini. Brigadiiri sanoi, että sain aikaan vähemmän kuin parini ja sen mukaan myös pienemmät annokset.

— Anna minun tehdä työtä yksin, sanoin. — En minä mikään metsätyömies ollut Suomessa enkä ole nytäkään, mutta yritän. Montako puuta minun pitää kaataa, jos teen yksin?

Hän osoitti minulle kaksi suurta kuusta, jotka minun piti kaataa, karsia, tehdä tyvet tukeiksi, latvat pölleiksi ja sanol, että jos kaiken sen tein päivässä, saisin puuroannokseni.

Yritin ja yritin, mutta en saanut kaikkea valmiiksi. Yritin toisenakin päivänä, mutta urakka oli niin suuri, että ei siitä valmistu tullut.

Silloin sattui parahiksi

parakin vaihto. Leirille valmistui uusi parakki, mihin majoitettiin kuusi työryhmää, kolme käytävän kummallekin puolelle. Laverit olivat kolmikeroset ja parakkaa lämmitettiin pari metriä seinistä ulkonevilla kaappi-uuneilla. Venäläinen komendantti näytti, mihin mikin ryhmä sai asettua ja kun hän oli osoittanut meidän ryhmämme paikan, hyppäsin heti ylimmälle uunin viereiselle laverille, koska se oli kaikkien lämpimin paikka. Kun virolaiset näkivät sen, alkoivat he ajaa minua pois välttämällä paikan kuuluvan ryhmänjohtajalle. Viittasin kädellä ja sanoin, etteivät venäläiset määränneet mitään yksityisiä paikkoja kenellekään ja sillä hyvä.

— Tule heti alas, komennettiin.

Minä vain loikoilin ja ajattelin, että haistakaa mitä kuuluu ja kuka käskää enkä välittänyt puheista yhtään mitään.

Sillä sitten vain makailin ja rofkutin jalkoja la-

verin ulkopuolella kun brigadiiri itse koppasi kiinni nikkastani ja nykäisi äkkiä. Ellen olisi enääntänyt takertua toisella kädellä petin laitaan, olisi varmasti iskenyt pääni lattiaan ja se olisi saattanut olla tämän pojan loppu. Mutta sain pitävän otteen, jolloin hän päästi irti ja minä hyppäsin lattialle. Uunin vieressä oli luuta, jossa oli aika paksu, jäinen, koppurainen koivuvarsi. Hyppäsin luudan päälle ja kiskaisin varren irti. Iskin raivoisani lähellä seisovaa brigadiiria suoraan päähän. Isku tosin osui mutta ei hän siitä edes pyörtynyt. Heti olivat kaikki virolaiset kimpussani, mutta pääsin vetäytymään uunin ja laverin väliseen nurkkaan. Joku sai aseekseen laplon ja iski olkapäähänni. Se koski aika makeasti mutta pystyin silti huitemaan luudan varrella kunnes se osui laverin päähän ja meni kahtia. Ilman asetta en pystynyt puolustautumaan ja jouduin heidän alleen.

Parakissa oli toista sataa venäläistä, he katselivat yhteenottoa ja yllyttivät minua. Kun näytti siltä että olin mennyttä, hyökkäsi avukseni parikymmentä venäläistä ja seurauksena oli tietenkin hirmuinen tappelu. Pääsin luikahtamaan pois ja juoksin parakin toiseen päähän, kipusin ylälaverrille ja seurasin sieitä taistelun tiimellystä: pöydät ja jakkarat lentelivät, pari ikkunarautua räjähti rikki. Tappelu päättyi vasta kun joku kävi hälyttämässä vartijat paikalle. Muuta seurausta ei koko jupakasta ollut kuin että yksi ja toinen nuoli haavojaan ja heili musteimaan muutaman päivän — minä muiden muassa, mutta tein sen leirin komendantin luvalla uunin vieressä.

NÄLKÄLAKKO

Seuraavana aamuna vaihdoin vähäisen leipäannokseni mahorkkaan ja sätkäpaperiin. Kun pääs-

TEEN MITÄ TAHDON

Toimi Huttunen loikkasi Neuvostoliittoon heinäkuussa 1945 ja joutui kahdeksi vuodeksi pohjoiseen pakkotyöleirille. Vapautuessaan hän oli 21-vuotias ja tiesi vankileirin konttorissa satumuonvaraisesti valitusta uudesta kotikaupungistaan vain, että se sijaitsi jossakin Mustan meren lähellä Ukrainassa.

Samana päivänä vapautui leiriltä muitakin vankeja ja meidät kuljettiin kuorma-autoilla pääradan varteen asemalle, missä Moskovan junat pysähtyivät. En seurannut muita vankeja enkä tiedä mitä he tekivät ja miten jatkoivat matkaansa, sillä junat olivat niin täysiä, että niihin ei sellaisella pienellä maalaisasemalla myyty lippuja. Kun kaksi junaa oli mennyt ohi, ajattelin että jokin oli tehtävä, sillä enhän voinut ryhtyä epä-määräiseksi ajaksi odotamaan tyhjempää junaa. Minulla ei ollut rahaa eikä evästäkään odottamisen varalle. Olin saanut leiriltä rupiat matkalippuun, viisi kiloa leipää, puoli kiloa poronlihaa ja muutaman sata grammaa soke-ria matkaeväiksi. Sairaalan keittäjänä toiminut inkeriläisnainen oli antanut pari paria miesten alushousuja ja -paitoja sekä majurin rouva riisiryinejä ja rasvaa, joilla vaihdoin rättimekkoita tulle- ja sotilaspatiin.

Päätin hypätä junaan kävi miten kävi. En tiennyt että neuvostojunissa on jokaisessa vaunussa vaunun valvoja, joka vartioi asemilla vaunun ovelta. Pääsin kuitenkin tungoksessa liivahtamaan sisään hänen selkänsä taakse.

Junan lähti. Istumapaikkaa en tietenkään saanut ja eteisessä seisokkellessani lyöttäytyi seuraani mies, jolle välittelin, kuinka minun käy kun

olen vankileiriltä tulossa ja ilman matkalippua.

Kuultuaan että olen menossa Moskovaan mies sanoi jäävänsä junasta parin aseman päässä, mutta koska hänellä oli lippu Moskovaan asti, halusi hän auttaa minua ja lupasi myydä lippunsa puolella hinnalla. Venäjää en osannut silloin vielä lukea niin että paikkojen nimistä en saanut selvää mutta päivämäärät tarkistin. Ostin lipun ja olin hyvilläni kun onnistuin tekemään niin hyvän kaupan että rahasta jäi puolet jäljelle. En älynnyt kysyä, missä miehen paikka oli, vaan jäin edelleen seisomaan eteiseen. Kohta tullin junailija ja kysyi paikkaani. Sanoin suoraan etten tiennyt.

— Näyttääkö lippunne. Mistä olette tulossa?

Sanoin aseman nimen, mihin junailija totesi kuitvasti että lippu ei ollut oikea lippu ja vei minut parin vaunun päähän junan johtajan puolelle. Tämä oli oikein mukava mies, joka kuultuaan miten olin saanut lipun varoitti minua vatedes ryhtymästä tuntemattomien ihmisten kanssa mihinkään tekemisiin, sillä outo kun olin, oli minua helppo vetää nenästä. Junissa matkustaa niin paljon kaikenlaisia lippuparia ja hampuparia, hän sanoi, ja lipun myyjäkin oli ollut seivä huijuttaja.

Junan johtaja ei rankaissut minua mitenkään, mutta halusi nähdä, paljonko rahaa oli jäljellä.

Olin saanut matkarahat Ukrainaan asti, joten pystyin hyvin maksamaan lipun Moskovaan. Sen jälkeen kaikki oli kunnossa, minulla oli istuinpaikka, kävin vain välillä käytävällä tupakalla.

Vaunun eteisessä oli ylhäällä katon rajassa pieni koppi, missä siivoojat säilyttivät välineitään. Yhtäkkiä ilmestyi luukusta miehen pää, pälyili varovasti joka puolelle ja kysyi, tiesinkö milloin olemme Moskovassa.

En tiennyt tarkkaa aikaa mutta oletin meidän olevan perillä joskus huomenissa. Silloin mies kertoi matkustaneensa siellä ylhäällä pommilla jo kolmatta vuorokautta ja kysyi, olisiko minulla antaa hänelle leipäpalasta ja voisinko toimittaa hänelle vettä.

Annoin eväistäni hänelle palasen leipää ja kävin hakemassa pesuhuoneesta vettä. Mies kiitti, sulki luukun enkä sen koommin nähnyt häntä.

TURISTINA MOSKOVASSA

Kun tulin Moskovaan päätin lähteä katselmaan kaupunkia sen sijaan että olisin saman tien jatkanut matkaa eteenpäin. Mutta tarvitsin oppaan. Kadulla maleksi vastaanani noin kymmenvuotias poika, jolta kysyin huonolla venäjänkielilläni, oliko hän moskovalainen ja tunsiko hän kaupungin. Poika sanoi synnyneensäkin siellä ja ryhtyi oitis oppaakseni. Meikkein koko päivän kiersimme kadulla, ajoimme maanalaisella ristiin rastiin, katsoimme nähtävyydet, maksoin pojan palvelukset leivällä ja tarjosin hänelle teetäkin.

Matkan jatkamisella ei ollut mitään kiirettä. Oli heinäkuu ja lämmin, yöt olivat vielä aika valoisat ja tarkeni niin hyvin, että istuskelin puistoissa ja asemilla. Niin kului kolme neljä päivää. Rahat loppuivat, leipä loppui eikä minulla ollut matkalippua Ukrainaan. Leipä oli siihen aikaan vielä kortilla ja kortillepä oli halpaa, mutta eihän minulla ollut korttia. Mustan pörssin leipä oli taas hirvittävän kallista. Niin-

"Poika pitäisi lähettää Suomeen ettei olisi täällä riesana"

pä minulla ei ollut muuta keinoa kuin ryhtyä vaihtamaan tavaroita.

Minullahan oli aikanaan muonalla vaihdetut aivan uudet sotilaspatinit. Katselin kadulla vastaantulijoita ja näin miehen, joilla oli jaloissaan pyörän päällyskumista ja pressukankaasta kyhätty jalkineet. Nykäisin häntä ja kysyin, paljonko saisin väliä jos vaihdettaisiin kenkiä. Mies kiinnostui asiasta heti ja kaupat tehtiin. En muista enää, minkä verran sain väliä, mutta summa oli joka tapauksessa melkoinen.

Kahteen vuoteen en ollut miestä vahvempaa maistanutkaan, joten nyt kun sain rahaa ja kun joka kioskissa näkyi olevan vodkaa myytävänä, päätin että kurkkua täytyi puhdistaa muutaman ryyppy verran vankileiriltä vapautumisen kunniaksi. Sen teinkin. Sitten päätin syödä hyvin. Torilta ostin keitettyjä perunoita ja lihakastiketta ja palan painikkeeksi vielä ruokaryypyn. Eikä rahasta sitten enää ollutkaan paljon mitään jäljellä.

Läksin taas kävelemään, mutta kalossit eivät tahdoteet pysyä millään jalassa. Toinen tai toinen jäi vuorotellen kadulle. Mitäpä sillä väliä, tuumin, eihän täällä kukaan minua tunne, ja minä kun en rupea vanhojen kalossien kanssa pelaamaan kun on kesä ja lämmin, ja niin potkaisin ne puistoon ja kävelin sen jäl-

keen avojaloin pitkin Moskovan katuja. Mutta enpä ollut ensimmäinen enkä ainoa, näkyi siellä muitakin avojalkaisia.

Vielä pari päivää katseilin pääkaupungin elämää, mutta sitten olin taas siinä pisteessä ettei ollut rahaa eikä ruokaa, nälkä vain.

Erästä talosta lappol ulos millisiä toinen toisensa jälkeen ja arvelin että siinä oli varmasti paikka, mistä saisin avun. Menin sisään, selittin mikä olen ja näytin vankileiriltä saamani paperin kun niin käskettiin. Kaikki oli kunnossa.

— Jatkakaa vain matkaanne, sanoi pöydän takana istuva militsiupseeri.

— En minä voi jatkaa matkaa kun ei ole rahaa junalippuun eikä ruokakaan.

Upseeri oli oikein ystävällinen mies ja huusi viereisessä huoneessa ilmeisesti päivystysvuoroaan odottaville militsiemiehille:

— Pojat, onko teillä kellen leipää? Täällä on sellainen matkamies, joka tarvitsisi vähän evästä.

Kallista leipä oli kaiketi heillekin, mutta siitä huolimatta jokainen antoi jotakin. Joku pienemmän, toinen suuremman palan leipää, yksi toi muutaman omenan ja päärynän.

Lisäksi upseeri selosti tarkkaan, mistä asemalta ja milloin lähtee Ukrainan juna.

— Menkäsi istumaan junan viereen ja odottakaa siinä, kunnes tämä mies

TEEN MITÄ TAHDON

tulee sinne passiin. Hän punuu sitten junan päällikön kanssa että teidät otetaan junaan. Meillä kun ei nähkääs ole selaista rahastoa, mistä voisimme ottaa ruplat teidän matkalippunne.

Kiitin kauniisti ja meinin suoraan asemalle vaikka junan lähtöön oli vielä monta tuntia. Kun juna tuotiin raiteille, istuin sen vieressä olevalle penkille, vaihdoin leipäpalalla tupakkalaatikon ja kulutin aikaani katselemalla aseman viilnää.

Vähitellen lähestyi lähitöaika ja miliisi, jonka piti järjestää minut junaan, tuli myös asemalle, katseli ympärilleen, käveli suoraan luokseni ja pyysi nousemaan kanssaan junaan.

Junan päällikkö sanoi heti, että koko junassa ei ollut yhtään ainoata vapaata paikkaa. Oli heinäkuu ja moskovalaiset matkustivat joukolla sukulaisten ja tuttavien luoteleän, missä he lomaaikana hillosivat hedelmiä ja marjoja talven varalle.

Miliisi selitti, että kyllä minut oli saatava pois Moskovasta, missä minulla ei ollut työtä, ei ruokaa, ei rahaa eikä pahasti vaatettakaan. Junan päällikkö heltyi kaiketi katselellessaan likaisia paljaita varpaitani, osoitti vaunun eteisessä keskuslämmityspannun vieressä olevaa hiililaatikkoa ja sanoi että saisin istua siinä kunnes jokin paikka vapautuisi.

Kun matkaa oli kestänyt muutaman tunnin, olivat tupakat taas lopussa. Mutta minullahan oli sairaalan keittäjältä saamani aluspaidat ja -housut, joita läksin kauppaamaan pitkin juna. Taaskin kävi niin, että ensimmäinen mies tarttui syöttiin. Junan pysähtyessä seuraavaan kerran juoksin ostamaan tupakkaa, mutta asemaravintolassa oli kova tungos ja miten liehen jäänyt sinne toljailemaan niin että juna vislasi ja lähti liikkeelle. Juoksin perässä ja pääsin hyppäämään viimeiseen vaunuun, se oli sotilasvaunu mutta mistä minä sen tiesin. Mutta ei kulunut montaa minuuttia kun muuan upseeri tuli eteiseen ja kysyi heti minut nähdessään:

— Kuka sinä olet? Mitä sinä täällä teet? Tämä vaunu on varattu.

Selitin nöyrästi, mikä olin ja miksi istuin siinä. Upseeri alkoi kysellä kaikkea mahdollista Suomesta, miten olin joutunut Venä-

jälle jne. Sitten hän kutsui minut sisään, kaivoi repusta leipää ja lihasällykeitä ja tarjosi minulle. Olipa hänellä vielä pullosakin ainetta, mitä hän tarjosi minulle. Ympärilemme kerääntyivät vähitellen muitakin upseereita ja kaikki olivat oikein ystävällisiä ja kohteliaita. He olivat melko korkearvoisia ja sain silloin aivan ensimmäiseksi korkeammassa asemassa olevista neuvostokansalaisista hyvän käsityksen. Sain heiltä pari laatikkoa tupakkaa ja matkustin heidän seurassaan monta pyssäkin vällä ennen kuin menin omaan vaunuuni.

AINA VAIN ILMAN RAHAA JA RUOKAA

Kiovassa oli junan vaihto, mutta sen sijaan että olisin jatkanut ensimmäisellä junalla eteenpäin, jäin katselemaan Ukrainan pääkaupungin nähtävyyksiä. En muista, montako päivää Kiovassa menin, mutta sama syy kuin Moskovassa lopetti sielläkin viipymisen: taas olin ilman rahaa ja ruokaa.

Kiovan asemaa korjattiin parhaillaan. Törmäsin vahingossa huoneeseen, jossa saksalaiset sotavangit olivat korjaustöissä. He kysyivät venäjän ja saksan sekaisella mongerruksella, mikä olin, epäilivät kai että olin joku urkkija kun taapersin sisään paljasjaloin, nappasivat minut kiinni, veivät johonkin takahuoneeseen ja kutsuivat miliisiin. Hän katsoi vain paperini, ja kääki minun alkaa laputtaa sinne minne olin matkalla.

Junä lähti keskiyöllä. Minulla ei ollut lippua mutta jotenkin oli matkaan päästävä. Tungos oli kova kun kaikki ryntäsivät yhtä aikaa junaan ja moni muukin pyrki sisään ilman matkalippua. Yritin pari kertaa mutta en onnistunut, koska vaunun valvoja vartioi ovea hyvin tarkasti. Yö oli pilkkopi-meä, sillä etelässä yöt ovat pimeitä kesälläkin. Odotin aivan junan vieressä kunnes se lähti liikkeelle ja pääsin viime hetkessä hyppäämään puskurille. Toisen puskurin päällä näkyi myös olevan matkustaja. Vähän ajan kuluttua kilpesimme molemmat makuuun vaunun katolle, missä pitelimme ilmapenttille kiinni. Oiseen a'kaan sinui matka oikein hyvin, sillä pimeäs-

sä ei meitä voitu nähdä asemillakaan. Mutta kun aamu alkoi valjeta, oli meidän tultava alas ja hypättävä asemilla pois junasta. Mutta niin vain keplottelin itseni perille vaunun rappusilla vaihtamalla vaunusta toiseen aina kun junallija näki minut ja heitti pois junasta.

Siitä rappusilta oli myös hyvä tilaisuus katsella Ukrainan maisemia. Muistan vielä, miten nähdessäni ensimmäisen kerran silmäkantamattomiin leviävät auringonkukkapelot ajattelin, että ukrainalaiset ovat kukkia rakastavia ihmisiä. En tiennyt mitä ihmeen kukkia tuollaiset parin metrin pituiset ja läpimitaltaan melkein puolen metrin jättiläiset olivat. Tuhansien hehtaarien laajuinen kukkaketo oli komea näky kun se tuulen puhalttaessa aaltoili kuin meri. Väliin juna porhalsi rannattoman vehnävainion halki. Upea näky oli sekin, kun kypsä, hyvin ruskea, toista metriä korkea vehnä lainehti tuulella. Eikä missään näkynyt kiviä niinkuin Savon pelloilla. Kun katselin aavoja peltöjä niin ajattelin, että ei pitäisi olla leivän puutetta maassa, missä on tuollaiset pelot.

Vihdoin viimein pääsin perille kaupunkiin, joka minulle oli vankileirin kartasta osoitettu. Menin heti ilmoittautumaan kaupungin miliisipäällikölle. Muistan vielä kuinka yksi vanhempi miliisiupseeri sanoi päällikölle:

— Olisi parasta lähettää tuokin poika takaisin Suomeen. Mitä se raukka täällä tekee kun noin huonosti puhuu kielletäkin. Mihin se pannaan töihin kun sillä ei ole kunnan vaatteita ja kulkee avojaloin? Ei olisi sitten meidän ristinämme täällä.

Sanoin taas jälleen kerran, etten lähde Suomeen ja että eiköhän täältä löydy työtä sekä pyysin miliisipäällikköä saman tien hommaamaan minulle jonkin työpaikan. Hän soitteli muutamaan numeroon ja sanoi sitten, että kaupungissa oli parin kilometrin päässä tiilitehdas, siellä oli myös yhteisasuntola ja sinne minut otetaan töihin. Hän käski käydä aina kolmen kuukauden päästä ilmoittautumassa, että hän tietäisi missä olin.

ETUMAKSULLA PÄIVÄSTÄ TOISEEN

Tiilitehtaalla oli nelisensataa työläistä, kenties enemmänkin, ja minut panttiin tiiliuunin purkajaksi. Työ oli ras-

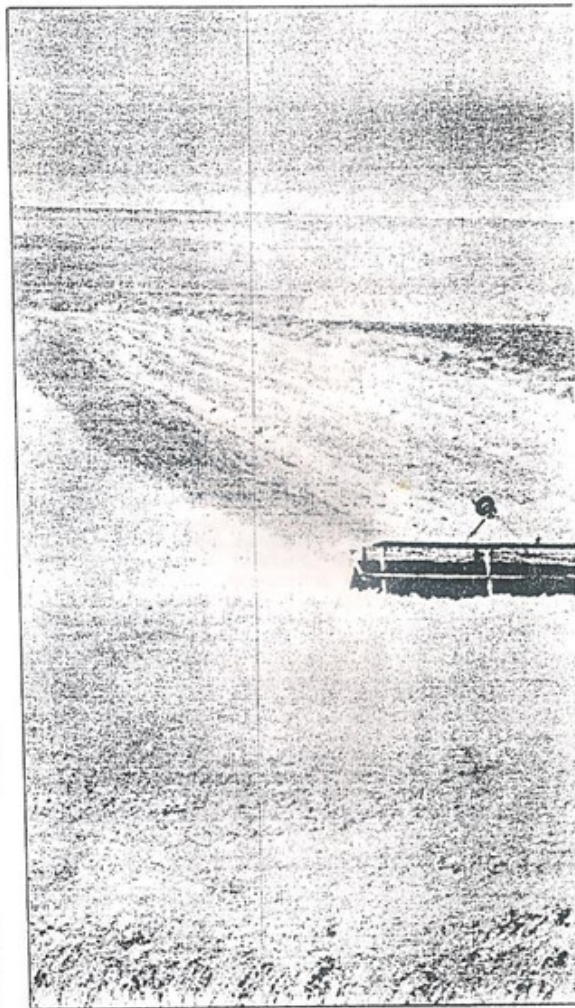
Aina kun tarvitsin apua, marssin miliisiasemalle

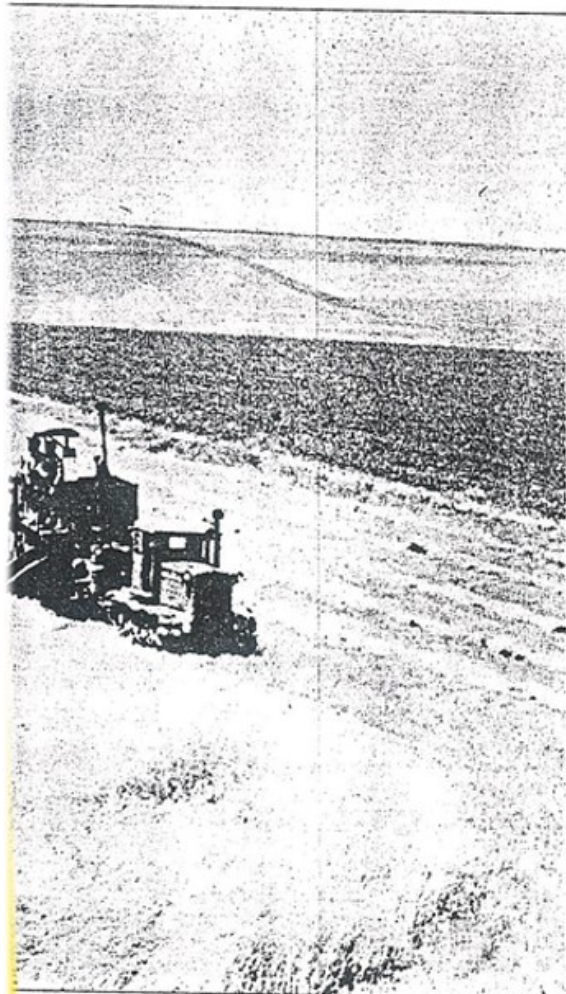
kasta, sillä sodan hävityksen korjaamiseen tarvittiin niin paljon tiiliä, että uuneja ei joutanut ollenkaan jäädyttämään. Tiilet olivat niin kuumia, että meillä oli jaloissa köysi-kengät ja käsissä presusta tehdyt rukkaset, mutta silti oli toimittava hyvin nopeasti ettei kättä polttanut. Olin aina uunilla antamassa tiiliä miehelle, joka latoi ne kottikärriihin, kolmas mies karrasi ne puolen sadan metrin päässä odotaviin junavaunuihin. En muista kuinka monta tuhatta tiiltä oli päiväurakamme, mutta kova se joka tapauksessa oli kun uunissa oli lisäksi hirvitävän kuuma.

Olin nyt saanut työpaikan mutta siitä huolimatta oli olemiseni vaikeaa ihan ilman rahaa. Päivän parin kuluttua menin pyytämään konttorista kot-

tia. Sitä sai aina sen verran että se riitti seuraavaan päivään, jolloin taas oli haettava uutta. Etumaksun hakijoita oli niin paljon, että ruokatuunnilla oli konttorin ovella pitkä jono, joskus ei ennättänyt saada rahaa ollenkaan, ja jos sai niin sitten ei ollut enää aikaa mennä tehtaan ruokalaan syömään.

Leipä oli kortilla mutta raskasta työtä tekevilla tiilitehtaan työläisillä oli aika iso leipäannos, 100 g päivässä. Leipää ei ollut yhtään liikaa sillä ruokalan keitot olivat lahjoja. Sain kymmenen vuorokauden leipäkortin, mutta kun työ oli hankalaa ja raskasta ostin viikon kuluttua jäljellä olevilla kupongeilla kolme isoa leipää, päätin myydä ne torilla ja lähteä katselemaan töitä jostakin kolhoosista. Kuvittelin mie-

lessäni, että siellä olisi työ helpompaa, ruoka parempaa eikä tarvitsisi olla kuumassa uunissa.

Oli iltapäivä kun leivät kainalossa marssin ulos tehtaasta portista sekä suoraan nokitusten tehtaasta apulaisjohtajan kanssa, saman jolta kottilappu oli haettava.

— Suomalainen, mihin sinä menet? hän huusi heti.

— Omille asioilleni kaupungille, vastasin.

— Nyt on työaika!

— Tehkää työnne itse, minä en tee enää teille töitä.

Hän loikkasi perääni ja aikoi kiskaista leivät kainalostani.

◀ "Kolhoosin päällikkö istui pöydän takana keskimmäisenä tyytyväisen näköisenä kasvat juhlapäivän kunniaksi punoittaen."

◀ Silmänkantamattomiin viljapeltoa eikä yhtään kiveä missään. Savolaispojalle tällainen näkymä merkitsi vaurautta ja hyvinvointia.

— Näitpä et ukko ota! sanoin ja läksin juoksemaan.

En kuitenkaan voinut mennä sitä tietä sillä johtaja oli työhön tullessani ottanut passin virkaa toimittavan vankilasta saamani paperin haltuunsa sanoen etten tarvitsisi sitä. Seuraavana päivänä minun oli mentävä tahdomaan häneltä passiani. Lopputiliä en omien laskujeni mukaan ollut saamassakaan, sillä olin päivittäin nyyppinyt pois sen minkä olin ansainnut.

Johtajapa sanokin, ettei työmaalta niin vain lähdetty ja ettei hän antanut passia.

Painuin yhtä kyytiä poliisipäällikölle sanomaan etten pärjää tilittehtaalla, missä ruoka on keinoa, työ liian kovaa ja kuumaa. Halusin päästä raittiimpaan ilmaan.

— Eihän siellä ole pakko olla, sanoi poliisipäällikkö.

— Mutta kun se ei anna passia.

— Kyllä se antaa, mene vaan hakemaan.

Menin takaisin tilittehtaalle, sain passin ja vielä

jonkun ruplan rahaakin lopputiliksi.

Haeskelin ensin töitä kaupungissa ja oisihan sieltä löytynytkin mutta kun missään ei ollut yhteisasuntoja eikä ruokalaa, niin enhän minä voinut sellaista ottaa.

"TÄNNE MINÄ JÄÄN"

Parissa päivässä olin kuluttanut sekä lopputilini että leivistä saamani rahat. Hyppäsin paikallisen junan ja ajoin pommilla junan rappusilla katsellen radan läneisytydestä sopivan näköistä kolhoosia. Kun näin mieleiseni, pu-dottauduin pois junasta ja kävelin lltahämärissä kello seitsemän nurkilla kolhoosin konttoriin. Siellä oli parhaillaan kolhoosin agronomi, johtaja, työryhmien johtajat, kolhoosin poliittinen päällikkö sekä kylän millisi neuvottelemassa seuraavan päivän töistä.

He katsoivat vähän ihmeissään kun marssin sisään ja huonolla venäjänkielelläni ilmoitin haluavani tulla heille töihin.

— Mitä sinä osaat tehdä? kysyttiin.

— Ei minulla sen kummempaa ammattia ole, mutta Suomessa olin muun muassa autonkuljettaja.

Miehet tutkivat yhdesä paperini ja johtaja sanoi, että sen mukaan minun oli pysyttävä kaupungin piirissä, mutta nyt olin tullut liian kauas. Minun olisi parasta hakea jokin toinen kolhoosi lähempänä kaupunkia.

— Minä en lähde enää mihinkään vaan jään tänne, sanoin, sillä olin jo saanut kuljeskelemisesta tarpeekseni.

Kolhoosin poliittinen päällikkö, hyvin rauhallisen tuntuinen mies, katsoi minua ja sanoi:

— Antaa pojan jäädä. Eihän sillä ole niin väliä, tehkөөn töitä täällä. Rupeatko lekapojaksi pajaan? Vankan näköinenhän sinä olet, kyllä sinä jaksat lekaa heilutella.

— Kyllä minä rupean.

— Aamulla sitten vain töihin, sanoi johtaja.

— Mutta minun pitäisi saada nyt ruokaa ja yö-sija.

Elonkorjuuaika oli meneillään ja kolhoosiin oli tullut vieraita autonkuljettajia hakemaan valtiolle luovutettavaa viljaa. Heille oli järjestetty muonitus yhteen kolhoositaloon, mihin johtaja lähetti minutkin konttorin juoksutyön opastamana. Ulos viiniryppäileiden alle oli katettu pitkä pöytä, jonka ääressä istuivat talon vanha isäntä ja emäntä, tyttäret, vävyt ja kym-

menkunta autonkuljettajaa. Ensimmäisen kerran Suomesta lähtöni jälkeen sain nyt sekaleipää, uusia perunoita, kurkkua, tomaattia, suolakalaa ja muita herkkuja. Iso pulio kotitekoista viinaa oli myös pöydällä.

Oli lämmin kesäilta, karbidilamppu antoi tunnelmavaloa ja syöminen kesti kauan. Kun pöydästä nousiin, vippasi useamman kuin yhden jalka.

Läksin pitkäksi venyneen illallisen jälkeen naapuritaloon, missä minulla piti olla yösiija. Pienessä savitalossa oli vain yksi huone ja siinä asui alle neljänkymmenen ikäinen sotaleski parin lapsensa kanssa. Huoneessa oli puusänky, siinä olkia pohjalla, raanu peitteenä ja äiti lapsineen nukkuil siinä. Leski kehotti minua kiipeämään uunille, mutta otin mieluummin syllillisen lattialle levitettyjä olkia ja menin nukkumaan pikki-riikkiseen eteiseen.

MINUSTA TULI SEPPÄ

Seuraavana päivänä menin töihin. Pajassa oli kolme seppää ja kolme päällelyöjää. Kaikki viisi työtoveriani olivat oikein mukavia mutta kaikki he olivat niin köyhiä, ettei kenelläkään ollut antaa minulle kenkiä. Työnteko oli hyvin vaivalloista kun pajan lattialle tippui kuumia rautoja ja kaikenlaisia piikkejä, kun viikon oli tassutellut siinä avojaloin, olivat jalkapohjat jo aika kipeät.

Kolhoosin johtaja sanoi, että leskivaimo, jonka luona asuin, saisi huolehtia ruuastaniikin. Muistan hyvin johtajan minulle kuukaudeksi kirjoittaman muona-annoksen: 30 kg perunoita, 3 litraa kasvisöljyä, 12 kg sekajauhoja (ruista ja vehnää), 6 kg ryynejä (riippuen siitä mitä ryynejä oli kolhoosin varastossa). Tavallinen kolhoosilainen sai tehdä kaksi kuukautta töitä saadakseen saman verran kuin minä kuukaudessa, mutta se johtui siitä että sepän työ katsottiin raskaammaksi.

Leski kävi heti hakemassa ruokatarpeet. Kun ensimmäisenä päivänä menin syömään, huomasi kuinka kkaista talossa oli, eikä ruoka ottanut oikein maistukseen. Emännällä oli pari pataa, paitinoannu ja pari saviruokkaa, mitkä lojuivat oikien seassa uunipenkin alla. Koira, kissa ja kanat kävivät ottamassa osansa padoista ja karoasä oli niin paljon, että mitään ei voinut iättää kädestään hetkeksikään. Ruuatkaan

TEEN MITÄ TAHDON

eivät olleet kovin ruokahalua herättäviä. Päivälliseksi oli esimerkiksi keittoa, jossa oli ryynejä, perunoita ja kasvisöljyssä ruskistettua sipulia sekaisin. Minä söin saviruukusta, äiti lapsineen suoraan padasta, jokaisella oli puulusikka. Kun tuli vieraita, nostettiin keskelle pöytää iso saviruukku ja siitä me kaikki pistelimme soppaa puulusikoilla.

Yhtenä iltana töistä tultuani aloin katsella emännän ruuanlaittoa. Hän otti penkin alta edellisestä illasta lähtien kanojen nokittavana olleen padan, kuori multaiset perunat ja heitteli ne huuhdomattomalla pataalla. Luulin että hän pesee samalla sekä padan että perunat mutta mitä vielä: hän pisti vain vettä sekaan ja

Läksin kävelemään ja menin suoraan kolhoosin konttoriin, jossa johtaja istui iltaisin hyvin myöhään. Sanoin hänelle, että en voi olla siinä talossa kun se on niin pieni ja siellä on niin likaista ja niin paljon kärpäsiä ja kun se ei edes kattilakaan pese eikä perunoita huuhdo.

Niinhan se taitaa olla, myönteli johtaja. Täytyy etsiä toinen asunto. Etköhän pääsisi asumaan jonkun sepän luokse, hehän ovat kaikki mukavia ihmisiä. Hän lähetti heti juoksutyön hakemaan seppää ja asiasta sovittiin saman tien.

Kuukauden ruoka-annokset jäivät tosin entiselle emännälleni, mutta johtaja kirjoitti uudet, sillä ei hän kehdannut ot-

minen oli vähän vaikeaa. Eräänä päivänä menin konttoriin varta vasten puhumaan kengistä. Johtaja kutsui paikalle kolhoosin varastopäällikön, joka oli entinen meriupseeri ja invalidi, hänellä oli vieläkin kranaatin sirpale selässä ja haava auki. Varastopäällikkö kertoi kolhoosin kaupassa olevan punaisia amerikkalaisia sotilaspatineita, joissa oli raudoitettut kärjet ja kantapäät ja pohjat täynnä rautanastoja. Mutta niitä ei saanut muuten kuin antamalla kauppaan 40 litraa maitoa ja lisäksi rahaa, minkä verran sitä tarvittiin, en muista. Kolhoosin johtaja antoi rahat ja kirjoitti lapun ja varastopäällikkö lähti kansani kauppaan sanomaan että maito lähetetään seuraavana aamuna. Niin minä sain hienot kengät. Muutkin kampeeni olivat huonon puoleiset. Alusvaatteita ei ollut eikä

lut kehumista, samoissa ryysyissä olin niin töissä kuin kotona eikä niitä voinut edes pestä kun ei ollut muuta päälle pantavaa.

Taas oli mentävä johtajan puheille.

Rahaa minulla ei ole antaa eikä vaatteitakaan. Mutta mene ostamaan torilta käytettyjä vaatteita. Saat kaksi puuta (1 puuta = 16 kg) vehnää, vie ne junalla kaupunkiin ja myy torilla.

Läksin aamujunalla vehnäsäkkini kanssa kaupunkiin, menin torille eikä kestänyt kauan kun hyvät oli myyty. Vehnä maksoi 220 ruplaa puuta, joten sain yhteensä 440 ruplaa.

Menin aitaukseen missä myytiin vaatteita. Siellä oli kenkää ja sotilaspuuseroa ja -takkia, olisi voinut ostaa vaikka kenraalin lakin jos olisi halunnut. Valitsin merisotilaan raidallisen paidan, merimiehen päällyspuseron (sen suuren kauluksen naapurin emäntä myöhemmin korjasi ja laitto eteen vetoketjun) sekä merimieshousut ja uimahousut. Siihenpä rahat suurin piirtein huvenivatkin.

Myöhästyin päiväjunasta, jolla olin alkonut palata. Kolhoosin herrat olivat jo ajatelleet, että saatuani jyväsäkin olin myynyt sen ja häipynyt rahojen kanssa sen sileän tien. Mutta kun illalla kuljin kotiin mennessäni kolhoosin pihan ohi uusissa vaatteissani, olivat kaikki hyvillään eikä vain sen vuoksi että olin palannut vaan myös siksi että olin saanut hyvät sarkavaatteet halvalla.

Nyt ei muuta kuin pannaan poika naimisiin. Etsitään mukava tyttö ja sitten elämä on järjestyksessä!

Kun ihminen saa vähän hän haluaa vielä enemmän. Oli kulunut yli kaksi vuotta siitä kun olin ollut saunassa. Sain kuulla että parinkymmenen kilometrin päässä olevassa kauppalassa oli sauna ja saman tien menin pyytämään johtajalta rahaa että pääsisin kylpyyn. Hän antoi juuri sen verran, että sain ostaa edestakaisen junalipun ja saunasta puolen tultikkulaatikon kokeisen saippuapalasen. Sen jälkeen tein saunamatkan joka lauantai. Siellä ei tosin heitetty löylyä kiukaalle kuten meillä, vaan hikovihuvoneen seinässä oli kraana josta tuli kuumaa höyryä, mutta hyvä sekin.

Muut kyläläiset puhuivat että ihan hullu on tuo suomalainen kun joka

lauantai käy saunassa ja kuitenkin on maanantaina jo yhtä musta ja likainen.

Aika kuului oikein mukavasti, oli kevät siitä kun olin syksyllä tullut kolhoosiin. Minulla oli jo paljon tuttuja eikä enää nälkä, mutta töitä tehtiin lujasti, joskus tarvittaessa pyhänäkin. Palkasta ei koko aikana ollut mitään puhetta. Kolhoosin johtaja ei ollut tullessani kysynyt, paljonko tahdon enkä minä paljonko saan. Olin ruokapalkalla, rahaa sain silloin kun joskus vaatetta ostin, mutta ei minulta mitään puuttunut. Mahorkkaa saatiin ja pojat kasvattivat kessua. Kolhoosilaiset tarvitsivat aina työkaluja, kuka toi kirveen karkeistavaksi, kuka kaipasi hankoa, kuokkaa tai talikkaa. Niitä me teimme ylitöinä ja ruokatunnilla ja joskus työn välissäkin. Aina kun jollekin mummulle oli tehtävä kirves tai kuokka hän kutsui meidät illalla keittiin. Menimme koko sepäpöytämuonon mummon luokse ja meille tarjottiin niin ruokaa kuin juomaa-kin.

ESIMERKINÄ MUILLEKIN

Oli kevät ja kylväaika alkoi lähestyä. Jokaisella kolhoosilaisella oli joko mökkinsä ympärillä tai jossakin kauempana 50—70 aaria omaa maata, jossa hän kasvatti hedelmäpuiden lisäksi perunoita, vihanneksia, joskus viljaa. Joka kevät pidettiin kolhoosin päällikön puheenjohtajalla peltokokous, joka kesti monta tuntia. Sen kuluessa riideltiin ja rähistettiin ja haukuttiin kun peltotilalle oli liian pieni ja lisäämää liian kaukana. Päällikkökin alkoi jo hermostua kun monta sataa ihmistä oli vaatimassa eikä hänellä ollut mistä jakaa jokaiselle mielellin määrin peltoa. Kesken kaiken hän sanoi.

Täällä on yksi mies, jolla ei ole yhtään peltoa. Hän istuu tuossa etupenkissä sepän vieressä, ei huuda eikä riitele niin kuin te. Kysytäänpä mitä hän haluaa.

Nousin seisomaan ja sanoin:

Toveri puheenjohtaja. Minä olen ajatellut, etten tarvitse yhtään peltoa. Minä teen työtä yhteisten peltojen hyväksi ja saan kolhoosista sen minkä tarvitsen. Mielestäni niin on parasta.

Siitäkö päällikkö riemastui:

Kuulkaa! Tämä mies

nosti padan hellalle kiehumaan.

Ihmettelin eikö hän pessyt pataa kun se oli eilisen sopan jäljiltä ollut koko päivän lattialla.

On tässä eletty pesemättäkin. Mitä sitä joka päivä tiskallemaan, samanaista soppaa siinä tulee nyt kuin eilenkin.

Kyllä minä haen vetä että voit pestä padan puhtaaksi.

En pese. En ole pesyt ennenkään.

Jos et pese, ei tarvitse keittääkään, sillä minä en syö.

Kun et syö, ole syömättä.

taa köyhältä vaimolta pois kerran annettua.

Sepän suku oli asunut vuosisatoja samalla paikkakunnalla, ja hänellä oli sukulaisia joka puolella kolhoosia. Seppä kuljetti minua milloin sedän, milloin enon luo ja mihin vain mentiin, aina ilmes-tyi ruokaa ja pullo pöytään, sillä seppä oli aika kova poika ottamaan pieniä napsuja, ja niin iltaa pöristiin mahorkkaa ja kessua poltellen.

Jossakin vaiheessa seppä sanoi kolhoosin päällikölle, että minulle oli hankittava kengät. Olin jo polttanut jalkani niin monta kertaa että kävele-

▲ Sananlasku sanoo, että on parempi nähdä Kiova kerran kuin kuulla siitä sata kertaa. Ensimmäisellä kerralla Toimi Huttunen katseli tätä Ukrainan pääkaupunkia paljasjaloin nälkäisenä ja janoisena ja nukkumalla yönsä puiston penkillä.

on kasvanut kapitalistisessa valtiossa ja saanut kapitalistisen kasvatuksen ja kuitenkin hän on parempi kuin te kaikki yhteensä. Te olette eläneet täällä vuosikymmenet ja joka päivä teille tolkutaan kolhoosiasiaa ja sitä kuinka hyvä yhteistalous on, ja kuitenkin te olette valmiit repimään kaiken alas milloin tahansa ja niin ahneita olette, että veisitte kaikki pellot jos teillä vain olisi tilaisuus.

Seppä naurahi ja sanoi:

— Sinä sitten osaat, tuo sattui ihan naulan kantaa. Nyt se saa ainakin sinusta tukea jos ei muista.

Minä sain kolhoosin varastosta perunat, jauhot ja ryynit, mitä minä yksinäinen mies olisin ruvennut peittoja viljelemään.

Sitten tuli vaalit. Kello kuudelta aamulla avattiin äänestyspaikka ja jokaisen kolhoosilaisen kunnia-asia oli ehtiä äänestämään niin alkaisin kuin mahdollista. Jos joku oli sairas, vietiin vaaliurna hänelle vuoteen vierelle tai hänet kuljetettiin äänestyspaikalle. Yhdeksään mennessä kaikki olivat yleensä täyttäneet kansalaisvelvollisuutensa.

Kun kolhoosin johtaja ei nähnyt minua äänestyspaikalla, hän kysyi seipältä missä olin. Seppä sanoi etten alkonutkaan tulla äänestämään kun olin ulkomaalainen.

— Hae se poika heti äänestämään, komensi johtaja juoksututtua.

Minä tulin kun käskettiin. Kolhoosin juhlasali, joka tavallisesti oli elokuvateatteri-, kokous- ja tanssialina, toimi nyt äänestyspaikkana. Kolhoosin herrat istuivat keskellä salia punaisella verhotun pöydän takana. He olivat hyvällä tuulella kun kansa kävi äänestämässä ja olivat juhlan kunniaksi ottaneet pitkin aamua muutaman paukunkin. Heti kun astuin ovesta sisään, huusi naama punotavana keskimmäisenä istuva kolhoosin johtaja:

— Mitä varten sinä et tullut äänestämään?

— Enhän minä saa äänestää kun en ole tämän maan kansalainen.

Johtaja iski nyrkkiä pöytään:

— Minä määrään kuka täällä äänestää ja kuka ei ja sinä äänestät.

Minä äänestin.

Kolhoosin äänestysprosentti taisi nousta täyteen sataan.

Ensi kerralla:
KOSIOMATKOILLA

Sytyttäkää miten vain, mutta SYTYTTÄKÄÄ SMART

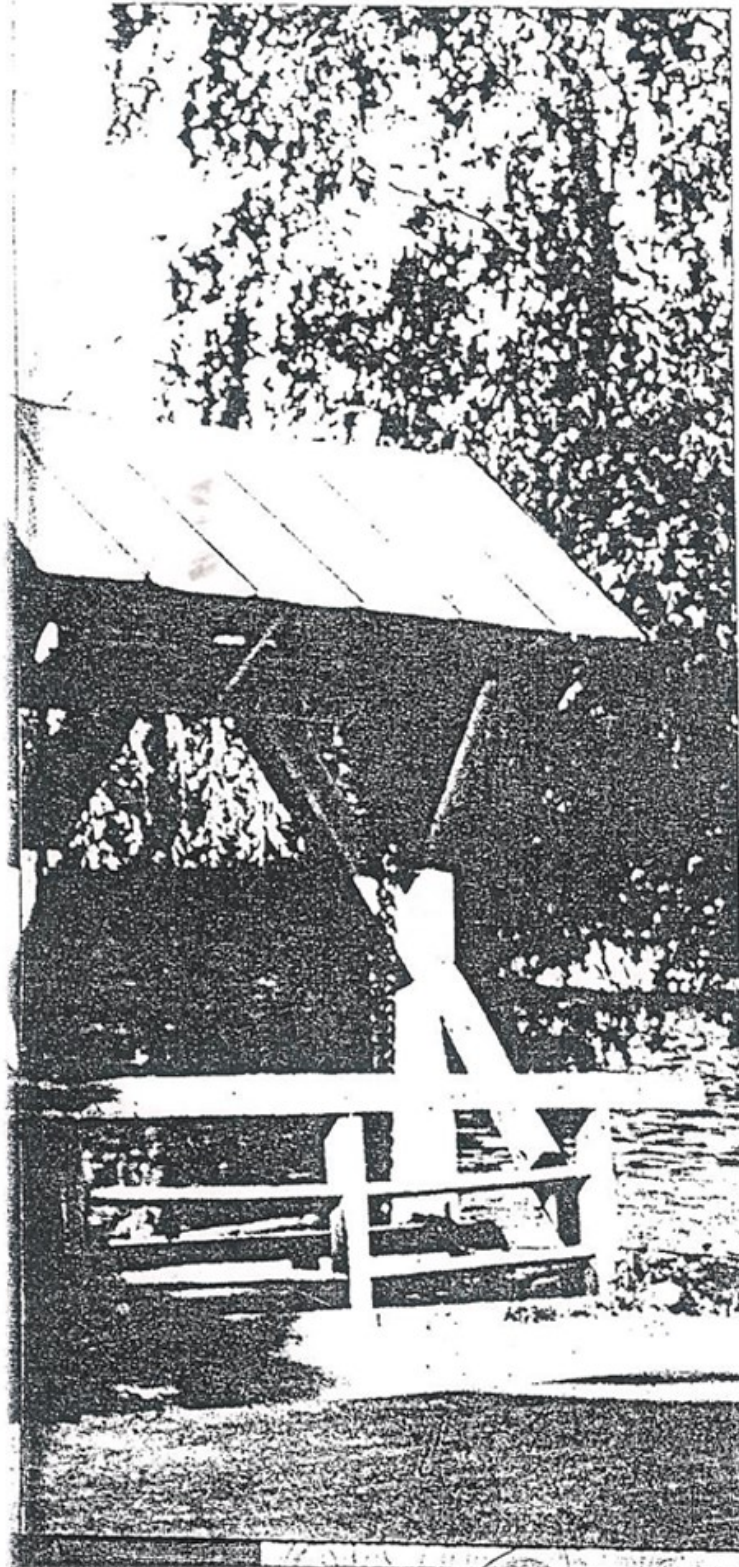
Se on luotettavaa,
tukevan täyteläistä ja
tuoretta tupakkaa.

SMART
hintaluokkansa suurin

184

RETTIG

ESTÄ TULI KAPITALISTI

HEINÄKUUSSA 1945 NEUVOSTOLIITTOON LOIKANUT TOIMI HUTTUNEN JOUTUI HETI KAHDEKSI VUODEKSI PAKKOTYÖLEIRILLE POHJOISEEN. LEIRILTÄ LÄHTIESSÄÄN HÄN SAI MATKARAHAT MUSTAN MEREN TUNTUMASSA OLEVAAN KAUPUNKIIN, MUTTA RAHAT JÄ OSA VAATTEISTAKIN HUPENIVAT MAISEMIA KATSELLESSA JA MATKA ETELÄÄN KÄVI YMMÄRTÄVÄISTEN MILIISIUPSEERIN AVULLA JA POMMILLA. VIIKON PÄIVÄT HUTTUNEN OLII TÖISSÄ KAUPUNGIN TIILITEHTAALLA, MUTTA KEVYEMMÄN TYÖN, PAREMMAN RUUAN JA RAITTIIN ILMAN TOIVOSSA HÄN LÄHTI KOLHOOSIIN. SIELLÄ HÄN PÄÄSI LEKAPOJAKSI PAJAAN.

Päivät muuttuivat viikkoiksi, viikot kuukausiksi. Olin täysin kotlutunut kolhoosielämään. Kävin työssä pajassa, asuin sepän luona. Mutta ystävät ja tuttavat olivat sitä mieltä, että miehen ei ole hyvä olla yksin; ja kun ympärillä oli paljon vapaista tyttöjä ja nuoria leskiä, ei puhemiehistä ollut puutetta. Sodan jälkeen olivat nalmaikäiset nuoret miehet hyvin kysytyjä, sillä monet sellaisetkin jotka olivat selvinneet hengissä rintamalta, olivat lähteneet paremman työpaikan toivossa kolhoosista.

Kun kerran tulin illalla töistä, istui sepän emännän kanssa juttelemassa nuori sotaleski, jolla oli tekojärven rannalla oma mökki, lehmä ja pieni puutarha. Ryhtyessämme sepän kanssa syömään kalvoi vieras kassistaan pontikkapullon ja pisti sen pöytään meille ruokaryppyksi. Vähän ajan perästä kävi isäntä hakemassa naapurista toisenkin pullon ja kun kielenkantimet olivat vähän irronneet, alkoi seppä vieraan myötällemänä usuttaa minua lesken luokse asumaan.

Leski oli hyvin varteenotettava emännänkokelas, ikääkään ei ollut kuin kaksikymmentäviisi vuotta, sillä hän oli mennyt nuorena naimisiin ja mies oli melkein heti joutunut lähtemään sotaan. Hän asui savi-

talossa yksin, hänellä oli boksinahkasaappaat, hyvä villahuivi ja uusi toppatakki, mitkä kaikki olivat sodan jälkeen hyvin arvokasta tavaraa. Minäkin aloin olla jo 23-vuotias ja ajattelin, että täytyisihän minunkin joskus jonkun kanssa seurustella, ja niin silinä sitten loppujen lopuksi kävi, että illalla lähdettiin kylän toiseen päähän katsomaan lesken taloa paremmin ja jatkamaan siellä juhlia. Rupesin talosille ja aamulla sovitin, että tulen illalla takaisin. Läksin töistä kuitenkin vanhaan tapaan sepän taloon, missä isäntä ihmetteli, miksi minä sinne tupsasin, lesken luohan minun piti mennä. Mutta ei minua huvittanut lähteä sinne sinä iltana eikä myöhemminkään vaikka hän lähetti sanaakin, miksen tule käymään. Lesken talo jäi ainakin sillä kertaa ilman isäntää.

KIHLAJAISET JA KUTSU OMIIN HÄIHIN

Kaupunkiin kulkevan paikallisen junan konduktöörinä oli silksnähti parissakymmenissä oleva tyttö ja kerran pyhänä palatessamme torilta alkoi seppä kaupata minua hänelle. Tyttö — Senja nimeltään — kutsui meitä käymään kotonaan ja siihen asia sillä kertaa jäi. Mutta muutaman päivän päästä seppä alkoi jälleen puhua siitä, sai toisenkin sepän innostumaan asiasta ja yhdessä he päättivät, että tehdään puheista tosi ja lähdetään käymään tytön luona.

Pukeuduin parhaisini mutta puhemiesten mielestä en silti ollut tarpeeksi hieno vaan toinen heistä lainasi minulle saksalaisen upseerin takin. Molemmat sepät vetivät vanhan ukrainalaisen tavan mukaan pitkän pyyhkeellään olkapäänsä yli, ottivat ison leivän

◀ Ylipiston alueella oli kaksi kaunista tekojärveä. Yläjärvenne oli sulku, jonka kautta vesi laskettiin alajärvenne. Olen uinut tässä järvenne lukemattomia kertoja, käännetty kuvassa näkyvää pyörää ja korjannut sulku-laitteita. Paja oli vähän matkan päässä oikealla järven rannalla.

POIKAMIEHESTÄ TULI KAPITALISTI

kainaloonsa ja pontikkapullon laskuunsa ja näin sonnustautuneina läksimme kymmenen kilometrin päässä asuvan tytön luo. Kun kävelimme kylätietä pitkin, minä keskellä, sepät molemmilla puolillani, tiesivät kyläläiset, että nyt tulee sulhasia.

Senja asui vanhan äitinsä kanssa, isä istui linnassa viljavarkaudesta, veli oli joutunut Saksassa sotavangiksi ja kun hän oli palannut kotimaahan oli hänet viety muutamaksi vuodeksi hiilikaiyoksille. Heti kun tulimme sisään, pistivät puhemiehet leivän pöydälle ja esittivät äidille asian. Sukulaista ja lähinaapureita kerääntyi paikalle ja mummo alkoi kantaa ruokaa pöytään. Ukrainassa on tapana lämmittää iso leivinuuni aamulla ja työntää sinne jos minkälaista pataa ja kuppia, joissa haatuvat aamiaiset, päivälliset ja illalliset. Mummo räsasi uunista kuumia patoja ja juoksi sitten kaivamaan esiin päärynäpuun alle milliisiltä piilottamansa ison pontikkapullon.

Juhlaa kesti yömyöhään ja puhemiehet lähtivät viimeisellä junalla kotiin, minut jätettiin taloon.

— Tule aamujunalla jos tulet, he sanoivat, — mutta jos et jaksata tulla, pidä rokulla.

Vähitellen häpyivät kaikki vieraat. Äiti alkoi petata petiä meitä varten, mutta tyttö intikin, ettei hän siihen rupea nukkumaan.

Silloin mummo suuttui:

— Pahuksen tyttö! Jos et rupea tuon pojan kanssa nukkumaan niin minä en maksa sinusta enää vanhanpiian veroa! hän kaappasi naulasta toppattakin päällään, lähti ulos ja pisti oven ulkopuolelta munalukkoon. Kun minun piti mennä käymään ulkona, en päässyt kukaan ovesta. Senja aukaisi ikkunan ja sitä kautta ryömin ulos ja sisään.

Aamulla mummo tuli jo viiden aikaan takaisin, alkoi lämmittää pehkuilla uunia ja laittaa aamiaista. Läksin ensimmäisellä junalla töihin. Olihan siinä höpötetty yhtä ja toista mutta en minä tosissani ollut; jonkun ajan kuluttua tuli kuitenkin sana että sinä ja sinä sununtaina vietetään häitä.

Äiti ja tytär olivat köyhiä kuten muutkin, mutta äiti oli myynyt torilla kaksi vuotta ja ostanut tyttärelleen hääleningin ja minulle valkoisesta pellavasta valmistetun koruomellun ukrainalaisen paldan. Kun kuulin häävalmistelusta, läksin käymään naapurikolhoosissa.

— Herra jumala, Senja, mitä sinä turhaan häitä puuhaat, ei me ainakaan vielä naimisiin mennä.

— Niin mutta kun äiti möl ne vuohet ja osti leningin ja sinulle paldan!

— Oo hupattamatta! Ei tällä lailla vihille mennä!

Elkä mentykään. Sen jälkeen en käynyt enää talossa.

Kului muutama vuosi ja asuin jo kaupungissa, kun kerran tuli kadulla vastaan aivan tuntematon tyttö. Hän nykäisi minua ja sanoi:

— Päivää, etkö tunne minua vai oletko tullut niin yipeäksi ettei tahdo tuntea?

Katsoin pitkään: Senjahan siinä oli.

Menimme yhdessä kahvilaan, tarjosin työlle limunaattia ja jäätelöä. Muisteltiin vanhoja ja kerrottiin kuulumisia, Senja oli naimisissa ja hänellä oli jo kaksi lastakin.

PYRIN POIS KOLHOOSISTA

Olin ollut kolhoosissa jo monta kuukautta kun muistin että pitäisi kai käydä määräysten mukaan ilmoittautumassa kaupungin milliisipäällikölle, eihän hän edes tiennyt missä olin. Kolhoosin poliittinen päällikkö kuitenkin vakuutti ettei se ollut ollenkaan tarpeellista ja että hän kyllä vastaisi asiasta jos siitä joskus tulisi kysymys. Kun sitten kolhoosista lähdettyäni menin milliisipäällikön luo, hänen silmänsä levisivät hämmästyksestä, hän sanoi olleensa jo aivan varma että olin lähtenyt takaisin Suomeen.

Kesän lähestyessä aloin kylästyä kolhoosiin ja pelkkään ruokapalkkaan ja sanoin kolhoosin päällikölle lähteväni kaupunkiin töihin.

— Et sinä minnekään lähde. Olet ensimmäinen tänne tullut suomalainen, tänne jäät, täällä pysyt ja tänne sinut haudataankin. Etsitään vain sopiva tyttö emännäksi niin puheet lähtemisestä jäävät.

— Mitä minä sillä työllä teen kun minulla ei ole rahaa eikä taloa?

— Valitaan sellainen tyttö jolla on talo. Ja ellei ole taloa niin rakennetaan kolhoosin avustuksella teille talo. Elkä sinun tarvitse olla pajassa ellet tahdo. Pääset autonkuljettajaksi kun kerran Suomessakin ajoit autoa.

Mutta olin tullut sanoneeksi että lähdän, ja kun halusin katella vähän muitakin paikkoja niin pysyin sanassani. Johtajaa rupesti suuttumaan:

— Jos lasketaan paljonko olet ottanut vaatetta ja ruokaa ja verrataan sitä siihen mitä muut ovat saaneet, niin olet velkaa melle pitkän pennin ja se sinun on maksettava työllä.

Alheesta kuka on velkaa kenelle syntyi pieni riitakin ja kolhoosin johtaja uhkasi olla antamatta passiani, mutta sain sen kuitenkin ja pääsin lähtemään kaupunkiin. Myöhemmin kävin kolhoosissa monta kertaa ystävien ja tuttavien luona kylässä, vastaanotto oli aina ystävällinen ja tavan mukaan vieraanvarainen.

”Oo hupattamatta, ei tällä lailla vihille mennä”

KUULUISAT UUDET KENGÄT

Kaupungissa olin alkuun yhdessä jos toisessakin työpaikassa mutta sitten menin tiedustelemaan töitä maanviljelysyliopistosta, jonka yhteydessä oli suuri maatila, puutarhat mukaan luettuina n. 7000 ha viljeltyä. Puutarholissa kasvatettiin mm. 114 eri omenalajia, oli luumuja, sitruunolta, viinirypäleitä ja kaikkia muita hedelmiä appelsiineja ja banaaneita lukuunottamatta. Sattui niin sopivasti, että yksi lekapotka oli juuri lähtenyt pois ja pääsin jo heti seuraavana aamuna pajaan töihin.

Täälläkin oli kuten kolhoosin pajassa kolme seppää ja kolme päällytyöjää. Töitä oli kovasti, sillä tilalla oli silloin kun sinne menin pitkälti toistakymmentä traktoria, oli leikkuupulmureita ja kaikenlaisia muita maanviljelyskoneita.

Pääsin asumaan yhteisasuntolaan yhdentoista muun pojan kanssa. Olimme kaikki vielä nuoria, toiset ajoivat traktoria, toiset olivat hevostmiehiä — tilalla oli lähemmäs parisataa hevosta.

Näistä alkuaikojen asuintoveristani muistan erään bulgariin, joka oli luvattomasta maanhantulosta kärsinyt kahden vuoden tuomion kuten minäkin. Hän oli lähes kaksimetrisen, vähän yli 20-vuotias, laiskan puoleinen työmies, joka ensin oli kierrellyt kaupungissa työpaikasta toiseen ja yliopistoon tultuaan yrittänyt milloin mitään työtä ja päätyttyä lopuksi pihalakaisijaksi. Työpäivä oli 10-tuntinen — myöhemmin se muuttui 8-tuntiseksi — mutta bulgari lakasi pihaa vain kahdeksan tuntia, koska hänen koti-omaansaankaan tehty pitempiä päiviä.

Varsinainen jupakka syntyi uusista kengistäni, joita varten olin säästänyt rahaa pitkän aikaa. Kun bulgari näki ne, hän meni suoraa päätä tahtomaan johtajalta rahaa samanlaisiin kenkiin.

Tilalla tuli tyttö hakemaan minua johtajan puheille, sillä tämä halusi tietää mitkä ihmeen kengät minulla oli. Kun kerroin että ne olivat ihan tavalliset kengät ja että olin ostanut ne omilla säästöilläni, johtaja sanoi bulgariille ettei tipu kenkäräystä ja käski häntäkin säästämään.

Mutta polka ei heilittänyt. Hän meni kaupungin puoluesih-

teerin luo valittamaan kenkiensä kurjuutta ja sitä kuinka suomalainen sai hyvät jalkineet. Nyt taas puoluesihteerin vuorostaan soitti yliopistolle ja kysyi, millaiset kengät sillä suomalaisella oli. Kaupungin pomot heltyivät sen verran, että polka sai ostaa matalat kesäkengät, mutta ei hän suinkaan niihin tyytynyt vaan kirjoitti Moskovaan lähetystöönsä ja sai kuin saikin loppujen lopuksi samanlaiset kengät kuin minulla.

Kun tulin yliopistoon, oli meitä siellä töissä kaikkiaan 16 ulkomaalaista, mutta vähitellen muut häipyivät, kuka kotimaahansa kuka johonkin toiseen kaupunkiin niin että minä olin viimeinen, jolla ei ollut Neuvostoliiton kansalaisuutta.

Asuin toista vuotta yhteisasuntolassa, jossa huolehdimme itse ruuastamme ja juomastamme. Peltoryhmässä olevat pojat toivat tullessaan perunoita, navettapojat salivat pilhää tai vähän maitoa, jokainen toi jotakin ja loput ostettiin kaupasta. Tavallisesti keitimme ison kattilallisen soppaa, joskus vain pelkkiä perunoita lämpimäksi ruuaksi.

MINUSTA TULI PERHEENISÄ

Eräänä iltana menin elokuviin ja vaikka alkuun oli enää kymmenkunta minuuttia, oli lippuluukulla vielä pitkä jono. Silloin tuli tyttö, joka oli voi- ja meljerialan teknikko ja yliopiston meljeryhmässä vastaavana, nykällemään minua ja pyysi että ostaisin hänellekin lipun, sillä hän oli jossakin jonon hännillä. Hän antoi rahan, ostin lipun ja joutuimme istumaan rinnakkain. Hän asui yhteisasuntolani lähellä, saatoin hänet kotiin ja sieltä alkoi tuttavuutemme, vähän ajan kuluttua jo menttiin yhdessä elokuviin ja yhdessä tultiin poiskin.

Olimme seurustelleet puolessa vuotta, kun hän sattui istumaan kolarin ajoneuvossa kuorma-autossa ja lensi ikkunasta ulos maantielle. Hän makasi monta vuorokautta tajuttomana, muutama luukin oli katkennut ja hän joutui olemaan sairaalassa useamman kuukauden. Kävin katsomassa häntä säännöllisesti ja kun hän pääsi kotiin, muutin hänen luokseen, sillä hänellä oli oma asunto. Hän sai tapaturman jälkeen pientä invalidi-eläkettä eikä mennyt heti töihin. Jonkin ajan kuluttua salimme paremman asunnon ison puutarhan keskeltä ja kun molemmat teimme uutterasti työtä ja säästimme, ostimme pian slanporsaan kasvamaan ja lihomaan.

Vuonna 1951 meille syntyi tyttö ja hän tarvitsi maitoa, niinpä ostimme pienen ja laihan vas-

kan, mutta sen emä oli hyvä lypsäjä ja vasikastakin kasvoi lehmä, joka antoi meille 32 litraa maitoa vuorokaudessa.

Tosin lehmän pitäminen kävi vaikeaksi, sillä eihän meillä ollut peltoa, missä kasvattaa heinää. Yliopiston työntekijät saivat 12 aaria maata, missä jokainen sai kasvattaa mitä halusi. Yleensä peltoaluetta oli auringonkukkaa, perunaa ja kanoille maissia. Kukapa sitä heinälle pani kun perunat ja juurikasvit olivat tarpeellisempia.

Heiniä ei tahtonut saada mistään. Kun oikeln nöyrästi meni pyytämään, sai yliopistosta parisataa kiloa, mutta ei se pitkäksi alkaa lehmälle riittänyt. Kukaviljelyksen ja omenapuiden välit hankmottiin aina mustalle mullelle, mutta heti kun niihin kerkisi nousta vähänkin ruohoa, kulki valmo päivät sirpin kanssa säkki selässä ja keräsi säkin päivässä, kaksi parhaana heiniä, jotka sitten kuivatettiin. Kun muuta keinoo ei ollut, oli heiniä ostettava kalliilla hinnalla torilta. Niitä myytiin kolmen kilon nipulissa, lyhteissä. Tosin maitokin oli silloin kallista, mutta ei lehmää olisi kannattanut pitää jos olisi täytynyt olla kokonaan ostohienien varassa.

Jotenkin silinä kuitenkin ketkuteltiin pari vuotta, sillä sain lisäksi ostaa ihmisiltä maissin varsia. Paksujahan ne olivat eikä lehmä niitä mielellään syönyt, mutta sitten kun alkoi olla kovempi näkkyä kelpasivat lehtien lisäksi varretkin. Joskus ostin satojakin ämpärillisiä herneen kokolsia perunoita ja keitin niitä lehmälle.

VARSINAINEN KAPITALISTI

Asuimme lähellä armeijan lentokenttää, jonka liepeillä asuvat upseerit veivät puutarhan läpi lapsiaan selmeen. Kun he kuulivat että olin suomalainen, heidän uteliisuutensa heräsi ja he jäivät yhä useammin juttusille. Sunnuntaisin he tulivat ihallemaan kukkaviljelyksiä ja silloin puheltiin pitempään. Ne upseerit jotka asuivat lentokentän kasarmeissa, saivat viljeltäväkseen viisi aaria perunapelttoa, mutta jotkut jättivät sen kesannolle. Monet perheet ostivat myös meiltä vakituisesti maitoa ja silinä tultiin niin paljon tutuksi, että yksi ja toinen kertoi viljelemättömästä maatiluksesta ja tarjosi sitä minulle. Maksuksi voisin antaa syksyllä säkin perunolta tms.

Viljelykseni alkoivat ihmeesti laajentua ja yhtenä vuonna satuin niin, että oman kahden-tolsta aarin lisäksi olin haallnut vilden-kuuden lentäjän viisi aaria. Kaiken kukkuraksi tarjosi peltokomissionin johtaja keväällä minulle parinkymmenen aarin kolmikulmaisen kaistaleen juolavehneä kasvavaa savimaata, mikä ei kelpannut kenellekään. Parina kolmena iltana teimme silinä valmon kanssa lujaasti töitä, kuokimme juolavehneitä ihan tarkkaan juurineen

◀ Tunnen tämän alajärjessä olevan käärmeen kuin viisi sormeani, sillä kun se meni epäkuuntoon ja lakkasi sylkemästä vettä, kutsuttiin seppä apuun.

POIKAMIEHESTÄ TULI KAPITALISTI

Kun teki utterasti työtä, tuli hyvin toimeen

Pois, sitten lainasin hevosen ja kultivaattorin ja pengoin sillä maan moneen kertaan ja sen jälkeen kylvin maahan kauraa, jonka seassa oli vilkahernettä. Sattui tulemaan satelinen kesä ja kaura kasvoi puolentoista metrin korkuiseksi, oikein tiheäksi ja isotähkäiseksi. Niitä sen kun kaura oli vielä maltojuvällä ja kuivattelin sitten pari päivää auringossa.

Joskus oli maata kerääntynyt viljeltäväkseni melkein puollitoista hehtaaria. Kun vähän välillä kävin pyytämässä johtajalta hevosta lainaksi ajaakseni tavaraa pois pelloilta hän lopulta kysyi:

— Kuinka monta kertaa sitä tavaraa täytyy ajaa? Olet jo harva se päivä lainannut hevosta ja traktoria ja aina vaan riittää ajamista. Kuinka paljon peltoa sinulla oikein on?

Yksi työnjohtajista sattui samaan huoneeseen ja vastasi puolestani:

— Tällähän on peltoa vaikka kuinka paljon. Eikö liene hehtaarikaupalla.

Johtaja ihan kimpaantui ihmettelemään, kuinka sitä niin paljon oli ja miten se oli mahdollista?

— Saahan sitä kun on hyviä ihmisiä, jotka eivät halua viljellä omia tilkkujaan. Olen viljellyt kaikki mitä olen saanut armeijan upseereilta ja työkalvereilta. Mitä niitä tyhjiksi jättää, mutta kyllä niissä on ollut työtakin. Ei ole iltoja loikoilltu. Vaikka työ on raskasta, on siltä huolimatta tehty omia töitä ilta-pimeään. Kalketti sitä peltoa on toista hehtaaria, en ole ihan varma.

— Tšort vozmi! Onko sinun tarkoituksessasi ruveta kokoamaan Ukrainasta kapitalistista valtiota? Täällä ei ole kenelläkään peltoa niin paljon kuin sinulla.

— Minkäs minä teen, lehmää on pidettävä että saan lapselle maitoa, pajassa on kova työ eikä kaupasta, yhtä vähän kuin teiltäkään saa voita.

(Voita ei silloin vielä ollut myytävänä kaupassa, kolhoositalonpojat, joilla oli oma lehmä, möivät torilla voita riisipöyräkan muotoisiksi tehdyissä 200 g ja 400 g palasissa, mutta se oli hirmukallista. Ei ukrainalaisen talonpoika erityisemmin voista välittääkään, sillä hän ottaa evääkseen mieluummin suolaista läskää, valkosipulilla ja mustan leipäpölyn ja palan palnikkeeksi pikku pullon kotitekoista viinaa. Ei hän ota maitoa tai kahvia termospulloon kuten me.)

Mitään puhumatta kirjoitti johtaja lapun ja sanoi sitä antaessaan:

— Ota hevonen niin monta kertaa kuin tarvitset ja viljele vain niidenkin maat, jotka ovat niin laiskoja etteivät itse sitä tee. Hyötyähän siitä vain on.

Maltoa oli omiksi tarpeiksi, lihat myytiin, meillä oli parikymmentä kanaa ja sika, parina kolmena vuotena kaksikin, joista toinen syötiin itse, toinen myytiin. Kun ruokailimme parani, sai leipää ostaa vapaasti ja kauppoihin tuli maltoakin, alkoi paremmin pärjätä. Lehmä lopeutettiin kun se alkoi sairastella eikä toista enää hankittu, pidettiin vain sikoja ja kanoja.

Silloin kun liha oli vielä oikein kallista, ostin yhtenä keväänä kahdeksan kaninpoikasta. Tein niille kopit, mutta kun aika kului, eivät kopit enää riittäneet. Senjälkeen kalvoin maakuopan, mutta eivät ne sielläkään pysyneet; ne levisivät niin että niitä oli yli satavilsiäkymmentä. Toisen kerran lihotin kesäkauden 40 ankkaa, joista sal myös alka hyvät rahat.

Kun kovasti uurasti, tuli hyvin toimeen. Olin ollut päälle-

lyöjänä vähän vaille neljä vuotta kun yksi seppä lähti eläkkeelle, ja silloin minusta tuli seppä. Ylloppilaitten lisäksi oli maatilalla töissä kolme ja puollisataa työläistä eikä kenelläkään muulla ollut niin suurta palkkaa kuin meillä sepillä.

SAIRASLOMAA KERRAKSEEN

Vankileiriltä vapautumisesta oli jo kulunut kuusi vuotta. Olin nuori ja riski, en ollut kertaakaan ollut sairaslomalla enkä pitänyt kesälomaa. Meillä oli jokaisella kuukauden kesäloma mutta seppästä oli puute ja tavallisesti kävi niin, että johtaja sanoi jo kesälomamääräystä antaessaan: — Kai sitten tulet töihin jos kutsutaan. Ja päivän tai parin päästä lähetettiin jo sanaa. Eihän minun olisi ollut pakko lähteä, mutta rahaakin tarvittiin ja siihen se loma vuosi vuoden jälkeen lopahti.

Kunnes sitten sattui niin että hevosta kengittäessäni se vetäisi jalkansa pois ennenkuin olin ennättänyt koukata vasaralla ja suora kengitysnauha villisi kämmenen halki. Pidin seltsemän vuorokautta sairaslomaa ja kävin jo pajalla sanomassa että huomenissa tulen töihin.

Ukrainassa ei juotu aamulla teetä tai kahvia, kenties jotkut herrat joivat teetä, mutta tavallinen työmies söi keittoa. Valmounsi aamulla keittämään sopua ja pyysi minua lyömään halosta vähän lastua sytykkeeksi. Nousin ja vielä pienessä unenpöpperössä pidin peukalolla

kiinni halosta ja iskin kirveellä niin että melkein puoli peukalonpäästä meni samalla. Ensin ei tullut verta yhtään, mutta kun sitä sitten alkoi juosta, tuli sitä liian kanssa. Vaino veti remmin tiukalle käsivarteen ja käärisi pyyheliinan käden ympärille ja niine hyvineni läksin röntäsateessa juoksemaan parin kilometrin päässä olevalle ensi-apuasemalle, missä olin jo kuuden mailissa. Tästä tapauksesta riitti sairaslomaa kaksi kuukautta, niin että siinä tuli vietyksi niin kesä- kuin sairaslomakin. Mutta mikä oli sairastaessa kun kädessä ei ollut kipuja kuin ensimmäisinä päivinä. Sain sairastustusta 90 prosenttia palkasta, joten en joutunut taloudellisestiakaan kärsimään.

"STALIN ON KUOLLUT"

Olin jo taas töissä kun Stalin kuoli. Kuulimme illalla radiosta että Isä Stalin, Josif Vissarionovitš oli valkeasti sairaana, ylimääräisiä lähetystyöläisiä tuli myöhään yöhön asti ja aamulla tiesivät kaikki, että kuolema oli korjannut omansa. Kun aamulla mentiin töihin olivat kaikki surullisia eikä kukaan tiennyt mitä tekisi. Vaikka olin ulkomaalainen, tuntui minustakin vähän omituiselta. Kävelin pajalle yhtä matkaa erään työmiehen kanssa, joka tuhersi itkun ja valittelei, mitä nyt tehdään, miten elämä tästä jatkuu jne.

Minä sanoin häntä vähän lohduttaakseni: — Mitä tuosta nyt niin pahaksesi panet, kuoleehan täältä jokainen vuorollaan. Vanha mieshän tuo jo oli ja kyllä sille pallille on nousijoita, ei se varmasti tyhjäksi jää.

Mies oli vähän aikaa hiljaa ja sanoi sitten:

— Niin, olikohan tuo lopulta-kaan niin hyvä kuin sanovat. Antoihan se minullekin kymmenen vuoden linnatuomion vaikka en mitään tehnyt. Syyttömästi jouduin 1937 Siperiaan, hyvä että hengissä pelastuin. Kuinka paljon lienee toisia kuoluitaan?

Kun pääsin pajaan volvotteli yksi seppä:

— Mitä nyt tehdään, pojat? Stalin on kuollut eikä meillä ole hilliäkään.

Vähtellen pajaan tippui hevosmiehiä ja puuseppä ja kailkilla oli itku kurkussa. Pajassa oli kylmä kun hillet olivat lopussa, ja kun kauppa aukeni lähti yksi miehistä mitään puhumatta ostoksille ja toi tullessaan kolme pulloa vodkaa. Siinä alettiin sitten ottaa murheeseen napsuja. Stalinille pidettiin muistopuheita, kun ryyppy lopuivat, haettiin lisää ja koko päivä meni rökulliksi. Lopulta oli jo suuri surukin unohtunut ja miehet pistämässä pikku painia ja väantämässä kättä pajan lattialla kun ylloppiston poliittinen johtaja tuli pajalle.

— So-so pojat, mite te riitellette tällaisena päivänä? hän

▲ "So-so pojat, mitä te riitellette tällaisena päivänä?" sanoi ylloppiston poliittinen päällikkö miesten painiessa pajan lattialla Stalinin kuolinpäivänä.

kysyi ensi sanolukseen. — Miksi te ette tee työtä?

— Kuulkaa, toveri, vastasi yksi miehistä. — Ei tällaisena päivänä voi tehdä töitä. Emmekä me riitele, painimme vain.

Johtaja oli samaa mieltä siinä ettei tällaisena päivänä sopinut tehdä töitä, hänellekin löytyi kippo ja hän liittyi loppupäiväksi seuraan.

USKO EI OLE NAURUN ASIA

Eräällä sepällä oli 15-vuotias polka, jota ei vielä oitu kastettu. Isä päättikin että oli jo korkea aika pitää ristiäiset, joihin kutsuttiin sukulaiset ja lähimmät työtoverit perhelneen. Paastonajan vuoksi tarjottiin ensin kalahyytelöä jonkun mummon tuomien ristiäisviljojen kera. Kotiviinan keitto oli kiellettyä, mutta kyllä sitä osattiin meikein joka talossa omiksi tarpeiksi tehdä. Eikä venäläinen sekoittele juomaan vettä tai kahvia vaan juo sen puhtaana. Hän saanookin, että mahataudin saa jos hyvää ainetta jatkaa jollakin muulla.

Ensin siis nautittiin kalahyytelöä, sitten pappi pyysi emännältä pesuvadin ja siihen haaleaa vettä ja suoritti kastotoimituksen. Senjälkeen syötiin vielä kalahyytelöä ja nautittiin palan painiketta, mutta sitä seurasi siansynty ja se kelpasi kalkille paastonajasta huolimatta.

Monet vanhemmat ihmiset ovat kuitenkin syvästi uskovaisia ja pitävät tiukasti kiinni paastonajoista ja muista kirkollisista määräyksistä. Eräällä työtoverillani oli ollut 101-vuotias ukki, jolla oli korkeasta iästä huolimatta vielä täysi tukka päässä ja kalkki hampaat suussa. Ukilla oli ollut ennen vallankumousta oma yritys ja maatilla, mutta kaikki omalsuus oli otettu eikä hän antanut sitä koskaan Leninille anteeksi. Huoneensa nurkassa hänellä oli ikoni, jonka edessä hän teki aina ristinmerkin ennen ruokapöytänsä menoa. Lapsenlapset tunsivat hyvin ukin mielipiteet Leninistä ja pistivät kerran kujeillessaan ikonin eteen Leninin kuvan. Ukki loi silmänsä aina ristinmerkkiä tehdessään alas, niin nytkin. Penskat alkoivat tletenkin heti nauraa ja ihmetellä, miksi ukki ruokollee Leniniä valkka kuitenkin häntä aina haukkuu.

Vanhus ei ihan heti tajunnut mistä oli kysymys, mutta kun hänelle osoitettiin Leninin kuvaa, hän pani siltä niin pahakseen että meni omaan huoneeseensa, lukitsi oven eikä suostunut puhumaan ei pukahtamaan. Muutaman päivän päästä murrettiin ovi, mutta ukki ei huollanut ruokaa ei juomaa.

— Antakaa minun olla rauhassa, hän pyysi. — Kun elätte niin kauan kuin minä, tiedätte mistä on kysymys.

Yhdeksäntenä vuorokautena hän kuoli.

Ensi kerralla:
LOMALLE SUOMEEN

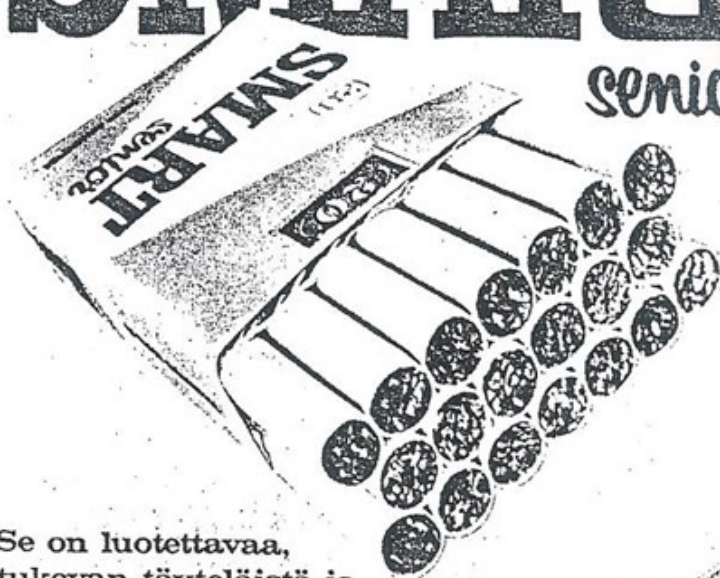

Sytyttäkää miten vain, mutta

SYTYTTÄKÄÄ

SMART

senior

Se on luotettavaa,
tukevan täyteläistä ja
tuoretta tupakkaa.

SMART

hintaluokkansa suurin

184

RETTIG

U11 NR 11 1968 3-66-10

TOIMI HUTTUSEN MUKAAN
ALLI-JULIA TOLVANEN

Vahingossa
Venäjälle 5.osa

TULIN LOMALLE

► Ystävien kanssa ajelulla tammikuussa 1961. Huttunen edessä vasemmalla yllään Leningradista ostettu ulsteri, joka ei kuitenkaan kelvannut matkatakiksi.

UM 66

E SUOMEEN

Toimi Huttunen oli 19-vuotias lähtiessään vuonna 1945 Neuvostoliittoon. Hän kärsi kahden vuoden pakkoleirituomion luvattomasta rajanylityksestä ja päätyi erilaisten vaiheiden jälkeen Etelä-Ukrainaan, missä hänestä tuli ammattitaitoinen seppä. Hän perusti perheen, teki utterasti työtä ja vaurastui.

Kun loikkasimme rajan yli emme kertoneet kenellekään aikeistamme. Ollessani myöhemmin lomalla Suomessa sain kuulla äidiltä, että joku oli vuonna 1952 kertonut tai kirjoittanut, että minut oli nähty Moskovassa. En tiedä mistä tällainen juttu oli saanut alkunsa, sillä vapaana ollessani en ollut yli kymmeneen vuoteen tavannut yhtään suomalaista.

Jättäessäni vankileirin 1947 oli Komulainen jo häipynyt näkyvästäni, sillä sen jälkeen kun hän oli vetänyt mahansa auki hän oli ensin sairaalassa ja joutui sitten toiselle vankileirille. Muistaakseni oli jo vuosi 1959, kun aloin etsiä häntä. Lähetin kaikkien Neuvostoliiton osavaltioiden milisiipäälliköille tiedustelukirjeen mutta joka paikasta tuli sama vastaus: ei tunneta. Vihdoin sain Petroskoista kirjeen, jossa oli Kakisalmissa asuvan Aino Komulaisen osoite. Ajattelin, että nyt etunimi Onni on jotenkin muuttanut Ainoksi ja kirjoitin Onnille.

Kirjeeseeni vastasi jo 1916 Neuvostoliittoon tullut Aino Komulainen ja kyseli, tiedänkö mitään hänen kadoksiin joutuneesta miehestään, jonka nimi oli myös Onni. Etsimme siis molemmat Onni Komulaista mutta aivan eri miestä.

Toistakymmentä vuotta oli kulunut lähdöstäni kun kirjoitin ensimmäisen kerran Suomeen. En osoittanut kirjettä äidille, sillä pelkäsin hänen kenties järkyttyvän siitä, vaan kirjoitin enolle. Ukkini oli silloin vielä elossa ja hän oli tuonut kirjeen äidille. Kuukauden päästä sain kotoa vastauksen.

Onni Komulainen oli myös kirjoittanut Suomeen ja niin kävi, että monien mutkien ja kyselyjen kautta sain hänen osoitteensa Suomesta. Hän asui pienessä kaupungissa Jenisei-vir-

ran rannalla lähellä Mongolian rajaa ja oli naimisissa kansakoulun opettajan kanssa, jonka vanhemmat olivat olleet suomalaisia. Onni itse oli sorvari. Olimme ahkerassa kirjeenvaihdossa, ehdotin yhteistä lomatikkaa Suomeen, mutta hän oli ottanut Neuvostoliiton kansalaisoikeudet eikä olettanut pääsevänsä lähtemään. Kutsuin häntä monasti Ukrainaan, olisin maksanut matkankin toiseen suuntaan, mutta ei hän tullut sinnekään.

Minä sensijaan rupesin suunnittelemaan Suomen matkaa. Menin kysymään kaupungin milisiipäälliköltä, olisiko se mahdollista ja mitä minun pitäisi tehdä. Hän sanoi suoraan, ettei oikein ymmärtänyt niitä asioita ja kehoitti minua kirjoittamaan ylemmäksi. Kirjoitin Kiovaan ja odotin vastausta kuukausikaupalla, turhaan.

EN OLLUT MINKÄÄN MAAN KANSALAINEN

Olin ajatellut mennä porras portaalta ylöspäin, mutta kun Kiovasta ei vastattu mitään, kimpaannuin ja hyppäsin yhdellä harppauksella huipulle kirjoittamalla Voroshiloville. Neuvostoliitossa liimataan kirjatun kirjeen päälle lappu, joka palautetaan lähettäjälle vastaanottajan kuittaamana. En tiedä, oliko Voroshilov itse kirjoittanut nimensä lappuun, joka tapauksessa sain sen parin viikon kuluttua kuitattuna takaisin. Meni vielä muutama viikko ja sitten sain kirjeen jossa sanottiin, etten voi matkustaa Suomeen koska en ole minkään maan kansalainen. Kun olin yli kymmeneen vuotta ollut pois kotimaasta, olin kirjeen mukaan automaattisesti menettänyt Suomen kansalaisoikeudet, en ollut myöskään hankkinut Neuvostoliiton kan-

TULIN LOMALLE SUOMEEN

salaisoikeuksia. Minun piti olla jomman kumman maan kansalainen ennenkuin asiasta voitiin ruveta puhumaan.

Menin kiukkuisena kaupungin miliisipäällikön luo, näytin kirjettä ja kysyin:

— Kuka perhana on ottanut minulta kansalaisoikeudet? Te-kö? Ette te pysty ottamaan minulta Suomen kansalaisoikeuksia ilman minun lupaani.

Miliisipäällikkö vakuutti, ettei hän ole ottanut pois mitään ja ettei hän tiennyt koko asiasta yhtään mitään.

En ollut koko aikana kääntynyt Suomen lähetystön puoleen eikä lähetystä edes tiennyt missä olin. Nyt kirjoitin suurihettiläs Eero A. Vuorelle Moskovaan ja kerroin mikä olen, miten olin tullut Neuvostoliittoon, kuaanko olin ollut ja kysyin, kuka on ottanut pois kansalaisoikeuteni ja liitin mukaan saamani kirjeen. Ei mennyt

kuukauttaakaan kun sain ulkomaan passin ja kirjeen, jossa sanottiin että voim passin voimassaoloaikana matkustaa milloin tahansa Suomeen kunhan vain saan neuvostomiliisiltä luvan lähteä.

Painuin heti passi kourassa miliisipäällikön luo näyttämään, että olen Suomen kansalainen. Mutta mitäs hän siitä ymmärsi, kun siinä oli kaikkia muita kieliä vaan ei venäjää. Näki hän kuitenkin, että joku dokumentti se oli.

Sitten rupesin anomaan viisumia. Kirjoitin Kiovaan, kirjoitin Voroshiloville, kirjoitin Hrushtsheville, ei vastausta. Odottelin, mitään ei tapahtunut. Sitten ajattelin, että Otto Ville Kuusinen on suomalainen: kun kirjoitan kaikki reilusti niin kenties siitä on apua. Kirjeestä tuli 12 arkin pituinen, kerroin siinä koko elämäni ja luetteloin kaikki herrat joille olin kirjoittanut ja lopetin että ennen kuolemaani haluan ainakin kerran käydä Suomessa ja että jos en pääse virallista tietä, lähden samalla lailla kuin tulinkin eikä kukaan voi sanoa ettenkö olisi yrittänyt.

Kävin kertomassa miliisipäällikölle kirjeestäni.

— Kunhan ette vain joudu suohon niiden kirjeittenne kanssa, varoittehan.

Ihan pian sain O. V. Kuusisen kuittilapun kirjeestäni ja muutaman päivän päästä Moskova-
ulkoasiainministeriöstä

kirjeen, jossa ilmoitettiin että kirjeeni oli tullut perille ja että asiaa aletaan tutkia. Parin päivää myöhemmin sain Kiovasta samanlaisen kirjeen, kolmannen läänin pääkaupungista ja lopuksi minut kutsuttiin kaupungin miliisilaitokselle, missä kerrottiin, että kirje oli mennyt perille.

TUNTEMATTOMAN HERRAN VIERAILU

Kului noin kuukauden päivät, kun tyttö toi yliopiston konttorista sanaa, että minun oli mentävä samana päivänä neljän alkaen miliisilaitokselle.

Mieleeni juolahti, että nyt on viisumi tullut ja läksin heti kotiin. Elettiin alkaa muutamaa viikkoa ennen joulua ja oli kova vesisade. Ukrainan maaperä on niin savista, että peltotietä kulkiessa tarttuu jalkoihin isot möyköt, joita on aina välillä kaavittava palkalla pois että pääsee eteenpäin.

Kopistelin kenkiäni puhtaiksi etelisen savilattialle ja tempasin oven auki: joku hyvin pukeutunut mies seisoi hämmennyneen näköisenä kuin karkuun lähdössä keskellä huonetta. Valmo näytti myös pelästyneeltä ja kysyi hätäntyneenä: — Mitä sinä näin aikaisin tult?

Viikalsin pöydälle, siinä oli vodkapullo ja vieressä juomalasi asetilla. Ensimmäisen ker-

ran olin vaimolle mustasukkainen, sellainen ei ollut koskaan juolahtanut mieleenkään. Mutta nyt, kun tulin tuntia aikaisemmin, oli täällä vieras mies ja vodkaa.

Vieras näki ilmeeni ja arvasti ajatukseni.

— Kuinka te, herra Huttunen, olette noin epäkohtelias? hän kysyi.

— Miten niin epäkohtelias? kysyin vuorostani, mutta samassa hetkessä tulin ajatelleeksi että kenties hän onkin tullut minun vuokseni. — Anteeski vaan, en minä ole epäkohtelias, mutta kun vieras on kuin karkuun lähdössä ei tiedä mitä ajatella. Jos olisitte istunut, olisin sanonut päivää. Sitäpaitsi, minulla on tärkeämpääkin ajateltavaa.

— Aikää hätäilkö, kyllä ne asiat ennättää ajatella, hän sanoi.

Pyysin häntä istumaan ja tarjosin kanakelkkoa, mutta vieras kiitti, sanoi jo syöneensä ja menevänsä muille asioille, sekä lisäsi, että voisin tulla vasta viiden seuduissa miliisilaitokselle, ei ollut mitään kiirettä. Niine hyvinen hän lähti.

Nyt selvisi vodkapullonkin salaisuus: vaimo värjäsi parhallaan villatakkia ja pullossa oli etikkaa.

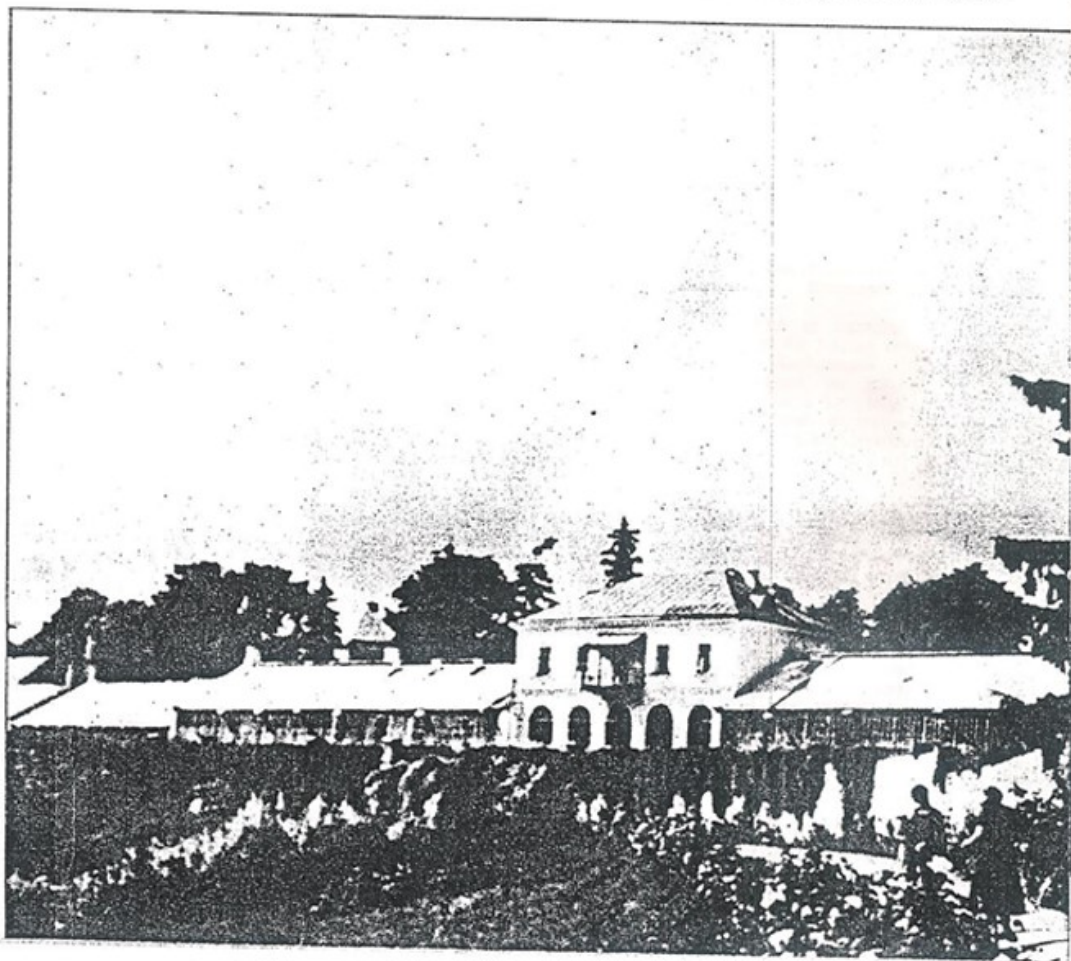
Herra oli tullut meille puolen päivän jälkeen heti kun olin lähtenyt ruokatunnilta töihin. Vaimo oli ollut pihalla puistelemassa housujani hänen tulles-

▲ "Minun tyttöni, 6-vuot-ta" on kirjoitettu tämän kuvan taakse. Ylpeä isä lähetti sen vanhemmil-leen heti ensimmäisissä kirjeissään.

► Yliopiston suurissa kasvihuoneissa kasvoi palmuja ja muita harvinaisuuksia, joita ylioppi-laat opiskelivat ja muut kävivät katselemissa.

UM 68

"Ellen pääse virallista tietä Suomeen, lähdän samalla lailla kuin tulinkin!"

Suomen suurlähetystön kanssa käydyin kirjeenvaihdon seurauksena Huttunen sai heti ulkomaanpassin vakuudeksi siitä, että hän oli edelleenkin Suomen kansalainen.

saan. Hän oli tiennyt meistä kaiken ihan tarkkaan ja kyselyt lisää, mm. millaista kirjallisuutta luen. Minulla olikin hyviä kirjoja: kommunistipuolueen historia suomenkielisenä, Maksim Gorgin kirja "Miten karkaistaan teräs" ja kaikkea tuollaista vallankumouskirjallisuutta suomenkielillä. Suomalaisyntyinen professori Koljonen oli lähettänyt ne minulle Leningradista ja Moskovasta. Hän tilasi minulle myös Petroskoissa ilmestyvän suomenkielisen lehden.

Kun menin miliisilaitokselle, istui sama herra odottamassa minua. Miliisipäällikkö jätti meidät heti kahden juttelemaan ja tupakoimaan. Vierias kyseli mielipiteitäni Neuvostoliitosta, työstäni ja kaikesta sellaisesta. Ei minulla ollut mitään Neuvostoliittoa vastaan, ei minua kohdeltu huonommin kuin omia kansalaisia. Sain tehdä työtä ja vaihtaa työpaikkaa jos halusin, mutta en minä sitä vaihdellut, sillä ei siinä paljon voita, jos saa kopeekan enemmän tai vähemmän kun työtä on tehtävä kuitenkin. Olin tottunut ihmisiin, elämään, tapoihin jne. Kerroin kaiken hänelle kolmen tunnin pituisen keskustelumme aikana.

— Haluatteko palata Suomesta takaisin?

— Kyllä minä palaan. Lomallehan minä vain pyrinkin.

— Miksi ette ole anonut Neuvostoliiton kansalaisoikeuksia, kun olette jo näin kauan ollut täällä ja alotte olla edelleenkin?

— Katsokaas, asia on näin: silloin kun minulle syntyi tyttö, anoin niin yliopiston opettajien kuin miliisipäällikön kehoituksesta Neuvostoliiton kansalaisoikeuksia. Kun en osannut kirjoittaa venäjänkieltä, täytti miliisipäällikkö puolestani anomuskaavakkeen saneluni mukaan. Kaavakkeen loppuun hän kirjoitti vaadittavan oman lausuntonsa. Paperit lähetettiin Moskovaan eikä mitään kuulunut vuosikausiin. Kävin monta kertaa kyselemässä, mutta aina oli vastauksena, ettei mitään ollut kuulunut. Kun suoraan sanon, niin minua alkoi kerkuttaa se että yleensä oliin tullut koko kansalaisuutta anoneeksikaan. Vihdoin viimein paperit tulivat takaisin ja näin omin silmin, miten koko kaavakkeen yli oli vedetty punakynällä henkseiltä ja kirjoitettu, että miliisivirkailija ei saa täyttää kaavaketta vaan asianomaisen on tehtävä se itse.

Miliisipäällikkö sanoi, että lähetetään uudet paperit, joku muu saa kirjoittaa minun osuuteni. Mutta minä sanoin, että antaahan nyt sen kirjoittamisen olla toistaiseksi.

Stalinin kuoleman jälkeen minut kutsuttiin taas miliisilaitokselle anomaan kansalaisoikeuksia. — Parantaako se minua ihmisenä yhtään, minä kysyin. — Jos olen kelvollinen tällaisena niin olipa niissä minun papereissani vaikka Kiinan kansalaisuus, ei se miestä muuta. Ainakin toistaiseksi pysyn Suomen kansalaisena. Ellen kelpaa tällä lailla niin lähettäkää minut Suomeen.

— Ei siitä ole kysymys, sanoi miliisipäällikkö. Eikä teitä pakoteta tekemään mitään mitä ette itse halua. Olisi vain parempi että olisitte neuvostokansalainen kun kerran asutte täällä.

Lupasin harkita asiaa, mutta siihen se jäi. Joskus silloin tällöin siitä mainittiin, itse en edes ajatellut sitä enää.

Tämän kerroin herralle ja kysyin lopuksi:

— Sanokaa suoraan, pääsenkö Suomeen vai en?

Hän vastasi että mikäli hänestä riippui, saisin lomamatkani. Joulukuun oli kuukauden verran joten kysyin, pääsisinkö joulukuksi. Sitä hän ei voinut taata, mutta yrittäisi kuitenkin.

Sitten hän kyseli, millaisia vaatteita minulla oli ja oliko minulla rahaa.

Olin juuri edellisenä kesänä käynyt Leningradissa ja ostanut sieltä syyslusterin sekä teettänyt oman kaupungin räätäilillä kiinalaisesta villakanasta kaksirivisen puvun, jota olin käyttänyt vain pari kertaa.

— Hm, tuo on syyslusteri, sanoi herra takkiani katsellen.

— Niin on. Oikeastaan pitäisi olla talvitakki, jossa on karvakaulus.

Kaikkilla hyvinpuketuineilla venäläisillä pitää olla talvella

takki, jossa on karvakaulus. En minä mikään herra ollut, mutta olin omassa mielessäni miettinyt, että kun lähdän Suomeen, pitää minullakin olla kriminnahkakaulus. Oli minulla kyllä säästöjä, mutta en olisi halunnut tuhjata niitä kun perheellekin oli jätettävä rahaa.

— Hyvä on, sanoi puhe-kumppanini. — Minä sanon yliopiston johtajalle, että saatte matkaa varten avustusta. Takin ainakin ja jos tarvitsette, niin muutakin.

PÄASEN VIHDOIN VIIMEIN MATKALLE

Odotin ja odotin. Joulukuun lopussa ja meni, tammikuun lopussa minut kutsuttiin jälleen miliisilaitokselle.

Miliisipäällikkö antoi minulle passin, jossa oli Neuvostoliiton viisumileima.

— Nyt teidän on lähetettävä tämä vielä Suomen konsulaattiin Moskovaan Suomen viisumia varten.

— En minä sitä tarvitse. Eero A. Vuori kirjoitti, että passin voimassaoloaikana saan matkustaa Suomeen milloin vain.

Päällikkö ei uskonut ja lupaksi lupasin hänen mielikseen käydä Moskovassa Suomen konsulaatissa ja jos en saa viisumia tulla takaisin.

Seuraavana aamuna menin heti kuudelta kertomaan yliopiston yliagronomille, että paperit olivat tulleet ja että lähtisin jo itäpäivällä ja että tarvitsisin rahaa ostaakseni Klovasta tai Moskovasta itselleni talvitakin. Hän ei osannut sanoa takista sitä eikä tätä ja pyysi minua odottamaan johtajaa.

Johtaja tuli ja tiesikin jo takista, sillä miliisilaitokselta oli soitettu hänelle. Hänellä oli tapana nostaa riilit otsalle pohittessaan jotakin tärkeää asiaa. Niin hän teki nytkin.

— Kuulehan Boris, hän sanoi yliagronomille. — Paljonkohan semmoinen talvitakki maksaa?

Yliagronomi näytti omaa takiaan ja sanoi sen maksaneen 700 ruplaa (vanhoja rupla).

Mutta johtajalla itsellään oli juuri sellainen takki kuin halusin, tummansininen, kriminnahkakaulus.

— Paljonkos tuo maksaa? kysyin ja näytin sitä.

— Se on kallin, vastasi johtaja. — Ainakin 1200 ruplaa.

— Olisi toivottavaa että saisin tuollaisen. Suomessa on kovat pakkaset ja ellen saa kunnon takkia, osoittavat kaikki minua sorme'laan ja sanovat: siinä se mies joka on ollut kolta kaksikymmentä vuotta reissussa eikä ole edes kunnon takkia saanut päällään.

Herrat katsoivat toisiinsa. Sain rahalaapun ja nostin rahat heti. Hyppäsin ensimmäiseen junaan ja ajoin Moskovaan. Oli

TULIN LOMALLE SUOMEEN

insinööri-ystäväni luona. Yhdessä kävimme ottamassa selvää Suomen suurlähetystön osoitteesta.

Maanantaiaamuna tulin heti virka-ajan alkaessa lähetystöön. Venäläinen vartiomies kysyi portilla passia ja kun näytin sen hänelle ei hän sanonut mitään, löi vain kättä päähän ja minä marssin sisään.

Ensimmäinen ihme tuli vastaan ovella. En ollut koskaan nähnyt sellaista "paina-nappia-kun-kello-soi-avaa-ovi". Ajattelin että kylläpä on hienoa ja uudenaikaista ja painoin nappia, pikkusen tirahti ovi aukesi.

En ollut puhunut suomea kuin joskus harvoin erään inkeriläisen sairaanhoitajan kanssa ja hänenkin suomenkielensä oli kovin murteellista. Kun nyt minua vastaan tuli nainen ja sanoi hyvin ystävällisesti: "Oi-

kaa hyvä ja pankaa takkinne naulaan", en voinut hillitä itseäni vaan vesi tuli silmiini vaikka en vähästä itkettä.

Istuin sohvaan ja kohta tuli lähetystösihteeri Lipponen ja kehoitti minua oikein kohteliaasti huoneeseensa. Hän painoi nappia ja tilasi kahvia ja sitten juttelimme yhtä sun toista ja suurlähettiläs itsekin kävi välillä vaihtamassa muutaman sanan. Niin siinä vierähti pari tuntia ja kun läksin, kyselivät kaikki, oliko minulla jo matkaliput ja tarvitsisinko jotakin apua ja kun sanoin selviäväni, toivotettiin minulle kaikkea hyvää matkalle.

Kävin ostamassa liput ja sen jälkeen menin tavaratalo OUMiin ostamaan tuomisia kotiin. Mietin mitä ostaisin, sitten päätin: äidille vien kellon. Sitten aloin pohtia, mitenkähän köyhästi ne siellä Suomessa mahtavat elää, onkohan niillä kotona edes radiotakaan. Ostin keskitason radion, joka minulla on vieläkin. Velipojalle ostin kahvikaluston ja yhtä ja toista muuta pientä, ja romua kertyi niin paljon kuin kantaa jaksotin.

POIKA TULEE KOTIIN

Olin tottunut venäläisiin pitkiin täpötäysiin juniin niin että kun Kouvolassa vaihdoin Piek-sämän junaan, näytti se niin kovin pikkuiselta ja oli kaiken

Kun kuulin ensimmäisen kerran suomenkieltä, itkin

lisäksi melkein tyhjäkin. Kuopista jatkoin linja-autolla Iisalmeen.

Kun istuin bussissa ja näin, miten kaikki oli kuudessatoista vuodessa muuttunut, mietin mahdollisesti osata jäädä pois kyydistä oikeassa paikassa. Kytäsin koko ajan tien varressa kasvanutta isoa petäjää, jossa pikkupoikana olin kilpellyt, ja ihme kyllä, se seiso paikallaan. Tietä myöten olisi kotiin ollut matkaa kolmesataa metriä, mutta minulla oli jo niin kiire että oikaisin matalissa kengissä suoraan paksun lumihangon läpi. Minulla oli jos minkäläistä kantamusta, oli radiota, oli kahvikuppeja, oli venäläistä leipää ja venäläistä voita. Paketit oli jo alunperin sidottu kehnosti ja kun nyt kahlasin lumessa, sinne putosi voipaketti, sinne tippui kahvikuppeja. Mutta minulla oli kiire eteenpäin ja ajattelin että tippukoot, kuka niitä yöllä varastaa, etsitään sitten aamulla päivänvalossa.

Olin sähköttänyt Moskovasta, että olin tulossa. Tarkka tulokaikani ei kuitenkaan ollut tiedossa, silti äiti oli leiponut ja paistanut ja istui odottamassa. Isä ja velipoika olivat jo nukkumassa mutta heräsivät heti. Ensimmäinen yhdessä tulokahvit, sitten juteltiin velipojan kanssa vielä hänen huoneeseensa saamuun asti.

ETELÄN HIIHTOKILPAILUT

Vuodensikin en ollut nähnyt niin paljon lunta kuin nyt ja siitä tuli mieleeni Ukrainan hiihtokilpailut joissa olin peulustanut Suomen mainetta. Yliopiston urheiluohjaaja tuli pyytämään minua oman kaupungin joukkueeseen.

— Hyvänen aika, enhän minä ole hiihtänyt kuin kansakoulu-poikana enkä silloinkaan ollut hyvä hiihtäjä.

— Kaikki suomalaiset ovat parempia hiihtäjiä kuin ukrainalaiset, hän sanoi. — Tehän olette melkein suksilla syntyneetkin.

— Pitäisihän minun edes harjoitella, yritin vielä estellä, mutta hän huijaisi asian sanomalla, että kilpailuihin oli aikaa vielä kolme viikkoa.

Sattui olemaan luminen talvi ja sänkkipellillä oli viisi, toisin palkoin kymmenenkin senttiä lunta ja suksi luisti siinä oikein hyvin. Sain valita parhaat suksit ja joka lita tein kymmenen kilometrin pituisen lenkin.

Meitä lähti yliopistosta kilpailuihin neljä tyttöä ja kahdeksan poikaa urheiluohjaajan johdolla. Suksivoitelta ei ollut minkäänlaisia ja kun kyselin niitä, vastasi ohjaaja, että kyllä ne kilpailuissa antavat meille kaiken minkä tarvitsemme. Mutta kukaapa meidän suksemme siellä voiteli.

Hiihdettävä matkat olivat viiden kilometrin viesti sekä 18 ja 30 kilometriä. Viestiosuudellani tulin kolmanneksi, mutta toiset hiihtivät sen verran heikommin että joukkue jäi 12:ksi.

Seuraavana päivänä hiihdettiin 18 km ja sinä selvisin neljänneksi, mutta kyllä olivat pohkeet senjälkeen kipeät. Sitä huolimatta lähdin seuraavana päivänä kolmelle kymppille. Olin alussa ensimmäisenä, sitten toisena, erään kiovalaisen lääkäriin kanssa johdimme vuorotellen. Mutta sikäläisissä oloissa kova kymmenen asteen pakkas ja navakka tuuli koitelivat 23 km:n kohdalla turmiokseni. Minun hiihtosuorani oli vain uimahousut ja niiden päällä ohut verryttelypuku, väsymyksen lisäksi palloihin pahan kerran, aloin voida pahoin ja keskeytin.

Muistoksi kilpailuista sain kunniakirjan ja urheiluohjaaja pyysi minua yliopiston hiidon opettajaksi, mutta tiesin hiihtotaitoni ja sanoin kiitos ei.

Alkuaikoina olin jonkin verran pyöräillyt ja pelannut jalkapalloa, mutta perheen perustamisen jälkeen jäivät urheiluharrastukset. Kun oli oma talous, lehmä ja sika, oli siinä urheilua tarpeeksi kun sai hankittua sille ruokaa.

KUUSI VIIKKOA MENI JA LOMA LOPPUI

Kotona Ukrainassa tiesivät, milloin lomani loppui. Olin lähtiesäni sanonut, että kenties viivyn tullessani pari kolme päivää Leningradissa, mutta siellä vierähtikin kymmenkunta päivää. Kotiväki oli käynyt monella junalla vastassa, mutta kun minua ei vain kuulunut, lopettaneet asemalla juoksemisen. Naapurit ja tuttavat alkoivat jo sanoa, että ei se ole tullutkaan. Varmasti mennessään antoi jollekin kaverrille Leningradissa tehtäväksi sähköttää sinä ja sinä päivänä ja itse on jäänyt sille tielle.

Kun sitten viikon myöhässä pöllähdin pihaan — en maltanut matkustaa loppumatkaa junalla vaan otin taksin — oli siinä ihmettä kerrakseen. Ukrainassa oli lumi jo sulanut ja keivät pitkällä ja talomme ympärillä olevassa puutarhassa työlläiset kevättöissä. Kaikki kerääntyivät katselemaan silmät pyöreinä kun nostelin autosta tullaissäkkeitä. Ympäriillä oli kalkekaista uteliasta tungokseen asti. Minulla oli penskoille lakritsipippuja, joita he eivät olette ikinä nähneet. Ja monenlaista muuta karamellia. Siinä olivat lapset ja aikuiset, vieraat ja tutut riemuissaan:

— Tulihan se takasin!

Ensimmäinen kerralla: TULEN ISÄN
HAUTAUSAIKIN

▲ "Niin kiire oli kotiin, että oikaisin matalassa kengässä paksun lumihangon läpi. Sinne putosi voipaketti, sinne tippui kahvikuppeja, mutta tippukoot."

TOIMI HUTTUSEN MUKAAN
ALLI-JULIA TOLVANEN

Vahingossa Venäjälle 6.osa

PITKÄ

UM 64

AN MATKAN LOPPU

Kun palasin lomalta Suomesta, toin tullessani ison kuorman tullaista, sillä ystävät ja tuttavat olivat koonneet paljon kaikenlaista tavaraa perheelleni. Vaatteiden lisäksi olin saanut mm. kirjan "Meidän maamme", mutta tullivirkailija otti sen pois junassa sanoen ettei sellaisia kirjoja saa tuoda maahan. Selitin että siinä kerrotaan vain Suomesta, jolloin hän lähti kysymään neuvoa esimieheltään ja tämä toikin kirjan takaisin minulle.

Kotiin tultuani en mennyt vielä pariin kolmeen päivään töihin sillä tietenkin olin pitkän matkan jälkeen väsynyt. Aamusta ltaan meillä lappoi tuttuja kuulmeassa millaista on Suomessa ja sain kertoa yhä uudelleen ja uudelleen mitä olin nähnyt ja kokenut. Olin siihen aikaan ainoa Suomessa käynyt meidän kaupungistamme Suomen rintamalla taistelleita sotilaita lukuunottamatta.

Kuten viime kerralla kerroin, sain ennen matkalle lähtöäni turkkirahat yliopistosta. Kun nyt olin ollut pari viikkoa töissä ja sain ensimmäisen tillin, olin siltä pidätetty 30 prosenttia. Ihmettelin, minkä vuoksi sain

◀ Isä ja tytär kotipihalla perunakellarin edessä viimeisessä yhteisessä valokuvassa, joka otettiin muutamaa viikkoa ennen isän toista Suomen matkaa.

▶ "Siellä olivat ystävät, työpaikka, koti."

On kulunut 16 vuotta siitä kun Toimi Huttunen 19-vuotiaana ryömi piikkilankojen alitse Neuvostoliittoon. Seikkailunhalu on saanut väistyä perheenisän velvollisuuksien tieltä. Itsepäisyys ja peräänantamattomuus, jotka auttoivat häntä alkuvuosien vaikeuksissa, ovat kuitenkin jäljellä. Kuuden viikon loma Suomessa kasvattaa entistä ankaramman koti-ikävän. Pitkä matka lähenee loppuaan.

niin pienen tillin. Kassa vastasi, että koska olin saanut turkkirahat etukäteen, oli minun nyt maksettava ne palkasta takaisin.

— Ei helvetissä siitä mitään rahaa oteta. Puhehan oli, että sain turkin lahjaksi.

Minin konttoripäällikön puheille mutta hänkin sanoi, että

ilman muuta minun oli itse maksettava turkkini.

— En nosta ollenkaan tiliä. Katsotaan tämä juttu ensin, sanoin ja soltin yliopiston puoluejohtajalle. Hänpä sanoikin, ettei minun missään nimessä tarvinnut maksaa sitä ja lupasi hoitaa asian.

Hän tuli illalla käymään meil-

lä kotona ja sanoin silloinkin, että periksi en anna: mikä on luvattu, on myös pidettävä. Ja niin kävi, että minut kutsuttiin seuraavana päivänä konttoriin ja sain palkkani lyhentämättömänä. Koko turkkijuttua ei sen koommin muistettu.

LOMA KRIMILLÄ

Suomessa vietetyt kuusi viikkoa olivat olleet palkatonta lomaa, joten kesällä sain lainmuksaisen kuukauden loman. Matkustimme koko perhe — vaimo ja tytär — yhdessä Krimille vaimon sukulaisten luo. Teimme matkaa junalla, linja-autolla ja Dnepriä myöten siipiras-laivalla. Muistan rantojen isot kaishikot ja pienen pienet kesämökit, jotka kokiottivat kuin tyttöjen leikkimökit joen äyräällä.

Matka tuollaisella laivalla on todellinen elämys. Lähettiin liikkeelle varhain aamulla ja värikäs matkustajajoukko oli pääasiassa kaupunkiin torille meneviä kolhoosikyläläisiä. Laiva oli niin täynnä akkaa ja ukkoa kuin ajatella saattaa. Kellä oli mukanaan minkilainen nassakka, nyytti tai kori, oli eläviä hanhia, kanoja ja ankoja, jotka kaikki kaakattivat kilpaa. Laiva oli ruuman viimeistä nurkkaa myöten täynnä ja raakuminen hirvittävä. Mutta hauskaa oli ja niin kotoista.

Teimme linja-autolla matkan Krimin niemimaan ympäri. Siellä on hyviä uimarantoja, on kylpylöitä, on vuoristomaisemia. Kylpyläkaupungeissa kuuli kaikkia mahdollisia vieraita kiellä, mutta vaikka yritin oikein tarkkaan kuunnella, ei korvaani osunut yhtään ainoata Suomen sanaa.

Kotiin palasimme Odessan kautta, mistä lensimme vähän matkaa sisämaahan tapaamaan entistä työtoveriani. Lentokone oli postinkuljetuskone, täynnä postisakkeja ja lehtikasoja ja otti vain kolme neljä matkustajaa, sekä laskeutui melkein jokaisessa kolhoosikylässä.

KORJAAMATON MAISSI VEI UNEN

Vuosien mittaan olin saanut tuttuja vähän joka puolelta läheistä ja kaukaa. Melko lähellä kotikaupunkiamme asui leski, jonka mies oli ollut hyvä ystäväni. Vähän ennen joulua olin käymässä samassa kolhoosissa ja päätin samalla pistäytyä katsomassa häntäkin. Täti ilahtui tietienkin tulostani ja kantoi heti pöytään ruokaa ja juomaa mutta valitteli olevansa niin

PITKÄN MATKAN LOPPU

kamalan väsynyt kun ei ollut nukkunut pitkiin aikoihin.

— Mikäs Maria-tätiä niin väsyttää? kysyin.

— No, kun eivät korjaa tuota maissia pois, hän vastasi. (Talon edestä alkoi monien satojen hehtaarien laajuisen maissipeito.)

— Mutta eihän se sinulle kuulu. Mitä vaivaa siitä on?

— Kuuluu se. En minä voi nukkua kun pelossa on noin paljon maissia.

— Miten se sinun untasi häiritsee?

— Minun on kannettava joka yö pari kolme säkkiä maissintähkiä varastoon. Eihän sitä tiedä mihin asti ne ensi vuonna maissin istuttavat, enkä minä vanha ihminen jaksa kantaa sitä pitkän matkan päästä. Kun se on tuossa nenän edessä, on käytettävä tilaisuutta hyväkseen.

En tiennyt itkeäkö vai nauraa kun ihmettelin, paljonko hän mahtoi jo olla kerännyt pahan päivän varastoa. Täti otti lyhdyn kätteensä ja vei minut vinttiin. Talo oli savitalo, jossa oli jyrkkä ulkokatto ja näin ollen korkeaan vinttiin mahtui paljon tavaraa. Mummo-parka oli kantanut sekä tuvan että kamarin päällyksen puolen metrin paksuiselta täyteen puolimäriä maissintähkiä. Työnsin käteni niiden sisään.

— Höyryähän täältä lähtee. Ei auta vaikka kantaisit näitä kuinka, sillä ennen kevättä ne ovat kaikki lantana. Sinun täytyy ruveta ottamaan näitä vähitellen tuvan ja kamarin lattialle kuivumaan.

Mutta eihän hän sitä voinut tehdä. Talossa pistäytyvät vierat olisivat nähneet ne.

Hän lupasi kuitenkin kuivattella niitä vähän kerrallaan uunin päällä, sillä hän oli suunnitellut kasvattavansa niillä pari kolme sikaa.

Kovat syyssateet olivat sinä vuonna tulleet aikaisin ja tehneet pelot niin urottaviksi, että maissia ei päässyt korjaamaan millään vetopelillä, ei hevosella eikä traktorilla. Sen vuoksi odotettiin, että sateet lakkaisivat ja maa vähän roultisi, jolloin korjaaminen luonnistuisi, sillä maissintähkät eivät märkänne jos ne ovat kiinni varressa. Tätkin sai tunnollensa rauhan ja unesta kiinni vasta sitten kun viimeinen tähkä oli ajettu peloilta pois.

YSTÄVÄNI RAKENSI TALON

Hyvä tuttavani, autonkuljettaja, ryhtyi rakentamaan omakotitaloa, tuollaista tyyppillistä ukrainalaista savitaloa, jotka yleensä tehtiin taikoilla. Satakunta kylän mummoa kokoon-tui tekemään savesta ja oljista tiiliä koko talon tarpeiksi. Ne peitettiin oljilla ja kastettiin ai-

na välillä, etteivät päässeet kuivumaan. Niistä ladottiin kivi-jalan päälle n. 60 sentin vahvuista seinää puoli metriä kerrallaan, annettiin kuivua viikon verran ja jälleen tehtiin puoli metriä lisää.

Ystäväni oli saanut taloa varten valtion lainaa mutta siitä huolimatta rakentaminen tuli tavallista kallimmaksi ja sitä kesti kolmeen vuoteen. Hän halusi taloonsa ehdottomasti peltikaton, sillä peltikatto on hyvinvoinnin ja vaurauden merkki. Omaalta paikkakunnalta ei saanut ostaa peltiä. Hän lähti Moskovaan, mutta palasi kotiin nyreissään ilman peltiä. Tuttu tarina paksun lompakan kanssa suurkaupunkiin tulevasta maalaisesta oli toistunut: ensin hie-man juhlittiin, sitten varas vei rahat. Alkoi uusi kattorahojen säästäminen ja aikanaan hän sai peltikaton. Hän osti galvanoitua peltistä valmistettuja pyykkipunkkia ja teki valtavan työn oikoessaan ne levyiksi.

Hänen taloonsa tehtiin myös lautalattia. Kauan hän ei kuitenkaan ennättänyt talostaan nauttia, sillä hän jäi peruuttavan auton takalaudan ja seinän väliin ja menetti henkensä. Kävin pari kuukautta pojan kuoleman jälkeen tervehtimässä hänen vanhempiaan, jotka asuivat vastavalmistuneessa talossa. Katsolin ihmeissäni lattiaa ja kysyin äidiltä:

— Muistanko minä väärin, mutta eikös tässä ollut puulattia?

— Oli puulattia, mutta se kopisi ja oli kova ja tuntui kylmältä ja sitä oli luututtava ja lakaistava joka päivä. Minä painin sen päälle savea.

Savilattia tehdään siten, että ensin juntataan kymmenen sentin paksuudelta kosteaa savea tasaiseksi kerrokseksi. Pinnan silittämiseen käytetään savea, johon on sekoitettu pikkuisen hevosen lantaa ja ruumenia.

— Se on niin helppo pitää puhtaana, sanoi mummo. — Kerran viikossa otan mukin vettä, hörppään siitä suuhuni ja puhallan sitten lattialle, johon se laskeutuu kuin pehmeä sade ja kostuttaa pinnan. Sitten lakkaisen roskat pois. Jos saveen tulee halkeama, haen tieltä savea ja hevosenlantaa, sotken ne ruumenien kanssa ja pyyhkäisen halkeaman kiinni. Sitten levitän lattialle uudet oljet ja siinä on niin mukava ja pehmoinen tassutella.

Meilläkin oli alkuvuosina savilattia, mutta kyllästyin kulkemaan purkki kourassa etsimässä tieltä hevosen lantaa kun itsellä ei ollut hevosta, ja niin-pä ostin tervapahvia, levitin sen savilattian päälle, hankasin pahimman karkeuden pois ja ma-lasin punaiseksi. Samassa talossa asui kolme muuta perhetä ja vähän ajan päästä oli kaikilla samanlainen tervapahvilattia.

ODOTTAMATTA TAKAISIN SUOMEEN

Vuosi alkoi hiljalleen painua loppuaan kohti ja vaikka olin vasta maaliskuussa palannut Suomesta, aloin jälleen ajatella lomamatkaa tänne. Helsingissä piti olla kesällä 1962 festivaalit ja suunnittelin ottavani kesäloman samaan aikaan. Puhuin siitä jo alustavasti miliiispäällikölle.

En kuitenkaan ollut ennättänyt ryhtyä hankkimaan viisumia kun sain yllättäen sähkösanoman "äsä kuoput", tulkit-sin sen "isä kuollut". Lopetin työt siihen paikkaan ja läksin soittamaan kaupungin lennätimestä veljelleni. Sanoin tulevani hautajaisiin.

Menin miliiispäällikön luo mutta hän kehotti minua läh-tämään läänin pääkaupunkiin, sillä hän ei pystyisi toimimaan niin nopeasti että pääsisin hautajaisiin. Seuraavana aamuna olin jo läänin korkeimmassa instanssissa selittämässä asi-aani.

— Antakaa meille passinne ja muut paperit ja menkää kotiin odottamaan, ilmoitamme sitten kun kuulemme jotakin, sanotiin.

— Jos menen kotiin, en kerkiä mihinkään hautajaisiin. Jos asia ei ala järjestyä tässä ja nyt heti, niin lähdän Moskovaan Otto Ville Kuusisen puolelle. Hän auttoi minua aikaisem-minkin ja tekee sen varmasti nytkin.

Herrat katsoivat toisiinsa ja minuun, sitten sanoivat kaikkein korkein herra:

— Tulkaa illalla kysymään. Menin illalla, mutta valmista ei ollut. Kiovaan ja Moskovaan oli otettu yhteys, mutta vastausta ei ollut vielä tullut.

— Tulkaa aamulla. En päässyt yöksi mihinkään hotelliin, sillä kaupungissa oli

koko läänin kolhoosinjohdajien neuvottelupäivät ja hotellit va-rattu heille. Sattumalta muistin erään yliopistossa opiskelleen pojan jonka osoitteen sain osoi-tetoimistosta. Hänen luokseen en kuitenkaan voinut jäädä, sillä samassa pienessä huoneessa asui monta polkkaa, mutta hän oli urheiluohjaaja ja päästi mi-nut voimistelusaliiin, missä nu-kuin yönä painimattojen päällä.

Aamulla menin jälleen milii-siuseureitten puhelle, vastaus oli yhä sama kuin eilen. Kun näytti siltä että minun oli odo-tettava vieläkin yli yön, sanoin, etten millään viitsisi olla sellä voimistelusalissa kun se oli kyl-mäkin. Silloin evertsi tarttui pu-helimeen, soitti yhteen hotelliin ja minulle järjestyi heti huone.

Kolme vuorokautta meni läänin pääkaupungissa, kolmantena päivänä kello oli jo viisi ja virkailijat yhä vain odottivat vastausta Moskovasta, vaikka virka-aika oli jo päättynyt. Vi-lsitoista minuuttia yli viisi tuli sihteeri sanomaan että selvä on ja kutsui minut evertsin luo ja siinä silmiäni edessä leimattiin passiini viisumi. Saman tien läksin Kiovaan ja sieltä lentäen Leningradiin. Olin lähtenyt kotoa jo siltä varalta että jatkan Suomeen yhtä kyytiä. Matkaa varten olin ottanut mukaani hienon turkkini ja alusvaate-kerran. Sähköitin kotiin, että pa-perit olivat kunnossa ja että olin jo matkalla.

Kiovaassa ostin uudet kengät ja menin sen jälkeen pankkiin vaihtamaan rahaa. Kassassa, missä vaihdettiin Suomen markkoja, istui nuori vaalea neiti, jolle annoin toiselta luu-kulta saamani dokumentit. Hän vilkaisi niitä ja pyysi minua odottamaan, mutta kun selitin, että minulla oli kiire lentoken-tälle, hän antoi heti kouraani nipun rahaa.

Olin kuin tasapainotaitelija: oli ikävä Ukrainaan mutta oli ikävä lähteä pois Suomesta.

▲ Kuudessa vuodessa on tyttärestä kehittynyt viehättävä nuori nainen, joka tässä poseeraa ystävättäriensä kera.

◀ Isä pyöräili ja pelasi jalkapalloa nuorempana, tytär mm. heittää keihästä. "Nyt se on kyllä jäänyt vähemmälle, kun hän loukkasi jalkansa", kertoi isä.

Läksin ulos ja vasta pankin edessä kadulla aloin työntää niitä lompakkooni kun huomasin, että eiväthän ne olleetkaan mitään Suomen markkoja. Sen verran sain selvää, että niissä oli England ja punta ja kuningattaren kuva. Kävelin pankin edessä turkki päällä ja puntanippu kädessä ja laskin niitä uudelleen ja tulin siihen tulokseen, että markkojen sijasta olin saanut saman verran puntia. En tiennyt, oliko punta arvokkaampi kuin marka, enkä sitä kelpaisiko punta edes Suomessa. Menin takaisin pankkiin ja silloin silmäni osuivat tauluun, jossa oli eri maiden rahojen kurssit ja siitä näin, että punta oli tuhannen Suomen

markkan paikkeilla. Menin takaisin ulos ja mietin mitä teen, mutta sitten rohkaisin mieleni ja menin takaisin samalle luukulle, jossa olin ollut ennen kassassa käyntiä. Löin puntanipun luukulle ja kysyin minua palvelleelta rouvalta, että mitä tähän se tyttö tuolla kassassa tarkoitti kun antoi minulle markkojen sijasta näitä. Kun rouva näki punnat hän valahti ihan kalpeaksi, puuttui vain ettei hän pyörtänyt siinä silmiäni edessä. Hän otti rahat ja lähti kassaan ja kun tyttö näki punnat hänen naamansa meni vielä valjummaksi kuin rouvan. Sain Suomen markkoja kuten halusinkin ja tyttö kiitti minua kädessä pitäen siitä että olin

tuonut punnat takaisin. Mukava kai olisi ollut minunkin pitää ne rahat, mutta siitä olisi saattanut tulla itsekullekin niin ikävät jälkiseuraukset että on parempi vain muistella kuinka kerran elämässäni olen pidellyt kädessäni hulkeaa rahasummaa. Lensin Leningradiin ja siitä jatkoin junalla. Isän hautajaisia oli siirretty sen verran että ennätin mukaan.

NÄIN SIINÄ SITTEN KÄVI

Olin saanut kuukauden loman ja hautajaisten jälkeen olin kotona pari viikkoa, sitten tulin Helsinkiin. Oli ikävä jo perhetä mutta toisaalta oli ikävä lähteä Suomesta. Sen jälkeen, kun olin vuotta aikaisemmin ollut lomalla Suomessa, oli minua alkanut vaivata yhä pahempi ja pahempi koti-ikävä. Nyt en tiennyt mitä tehdä. Olin kuin tasapainotaitelija narulla. Koskaan aikaisemmin en ollut ajatellut Suomeen muuttamista. Olin kotiutunut Ukrainaan, siellä olivat ystävät, työpaikka, koti. Vaimon kanssa ei ollut koskaan ollut puhuttakaan mahdollisuudesta, että muuttaisin Suomeen. Toisaalta tiesin, että jos jäisin tänne, jäisin yksin, sillä vaimo oli sanonut monta kertaa, että hän ei lähde Ukrainasta mihinkään, siellä on hänen sukunsa asunut iät kaiket, siellä hänen lapsensaakin juuret ovat.

Mutta Suomessaakaan ei ollut hyvä olla. Täällä olin työtön eikä minulla ollut rahaa. Tosin en ollut päässyt ajatuksissani vielä näinkään pitkälle, kun tapasin Helsingissä erään entisen juhlimistuulella olevan kaverin joka oli juuri eronnut vaimostaan ja jolla oli runsaasti rahaa. Yhdessä vietimme aikaa, istuimme ravintoloissa ja nukkimme matkustajakodissa. Yhdessä ihmettelimme maailman menoa, otimme osaa toistemme murheisiin ja yhtäkkiä huomasi kaksi viikkoa kuluneen. Kun kerran oli jo mennyt päivä liika menköön toinenkin, ja mitä pitemmälle aika kului, sitä mukikammaksi tuli lähtö.

Niin päivistä tuli viikkoja, kuukausia, vuosia, sain hyvän työpaikan. Samalla matkalla olen vieläkin. Joskus tuntuu siltä, että minulla on kaksi kotimaata: Suomi ja Ukraina, kuluun tavallaan molempiin ja ajan kuluessa häipyvät ikävät asiat mielestä ja vain hauskat nousevat esiin.

En muistele 17 vuoden pituiseksi venähtänyttä Neuvostoliiton matkaa mitenkään pahalla. Vankileirivuodet ja alkuajat vapaudessa olivat hieman kehoonluisat, mutta missäpä ei sodan jälkeen olisi ollut tiukkaa, lisäksi en puhunut maan kieltä enkä tuntenut tapoja. Lopputuloksella elämä sujui oikein mukavasti, ja halulla menen vielä joskus käymään siellä.

Opiksihan sekkin matka oli.
Loppu

Pitkän matkan loppu

Vahingossa Venäjälle

On kulunut 16 vuotta siitä, kun Toimi Huttunen 19-vuotiaana ryömi piikkilankojen alitse Neuvostoliittoon. Seikkailunhalu on saanut väistyä perheenisän velvollisuuksien tieltä. Itsepäisyys ja peräänantamattomuus, jotka auttoivat häntä alkuvuosien vaikeuksissa, ovat kuitenkin jäljellä. Kuuden viikon loma Suomessa kasvattaa entistä ankaramman koti-ikävä. Pitkä matka lähenee loppuaan.

Kun palasin lomalta Suomesta, toin tullessani kuorman tuliaisia, sillä ystävät ja tuttavat olivat koonneet paljon kaikenlaista tavaraa perheelleni. Vaatteiden lisäksi olin saanut mm. kirjan *Meidän maamme*, mutta tullivirkailija otti sen pois junassa sanoen, ettei sellaisia kirjoja saa tuoda maahan. Selitin, että siinä kerrotaan vain Suomesta, jolloin hän lähti kysymään esimieheltään ja tämä toikin kirjan takaisin minulle.

Kotiin tultuani en mennyt vielä pariin kolmeen päivään töihin, sillä tietenkin olin pitkän matkan jälkeen väsynyt. Aamusta iltaan meillä lappoi tuttuja kuulemassa, millaista on Suomessa ja sain kertoa yhä uudelleen ja uudelleen, mitä olin nähnyt ja kokenut. Olin siihen aikaan ainoa Suomessa käynyt meidän kaupungistamme Suomen rintamalla taistelleita sotilaita lukuun ottamatta.

Kuten viime kerralla kerroin, sain ennen matkalle lähtöäni turkkirahat yliopistosta. Kun nyt olin ollut pari viikkoa töissä ja sain ensimmäisen tilin, olikin siitä pidätetty 30 prosenttia. Ihmettelin, minkä vuoksi sain niin pienen tilin. Kassa vastasi, että koska olin saanut turkkirahat etukäteen, oli minun nyt maksettava ne palkasta takaisin.

- Ei helvetissä siitä mitään rahaa oteta. Puheenahan oli, että sain turkin lahjaksi. Menin konttoripäällikön puheille, mutta hänkin sanoi, että ilman muuta minun oli itse maksettava turkkini.

- En nosta ollenkaan tiliä. Katsotaan tämä juttu ensin, sanoin ja soitin yliopiston puoluejohtajalle. Hänpä sanoikin, ettei minun missään nimessä tarvinnut maksaa sitä ja lupasi hoitaa asian.

Hän tuli illalla käymään meillä kotona ja sanoin silloinkin, että periksi en anna: mikä on luvattu, on myös pidettävä. Ja niin kävi, että minut kutsuttiin seuraavana päivänä konttoriin ja sain palkkani lyhentämättömänä. Koko turkkijuttua ei sen koomin muistettu.

Loma Krimillä

Suomessa vietetyt kuusi viikkoa olivat olleet palkatonta lomaa, joten kesällä sain lainmukaisen kuukauden loman. Matkustimme koko perhe - vaimo ja tytär - yhdessä Krimille vaimon sukulaisten luo. Teimme matkaa junalla, linja-autolla ja Dnepriä myöten siipiraslaivalla. Muistan rantojen isot kaislikot ja pienen pienet kesämökit, jotka kököttivät kuin tyttöjen leikkimökit joen äyräällä.

Matka tuollaisella laivalla on todellinen elämys. Lähdettiin liikkeelle varhain aamulla ja värikäs matkustajajoukko oli pääasiassa kaupunkiin torille meneviä kolhoosikyläläisiä. Laiva oli niin täynnä akkaa ja ukkoa kuin ajatella saattaa. Kellä oli mukanaan minkinlainen nassakka, nyytti tai kori, oli eläviä hanhia, kanoja ja ankoja, jotka kaikki kaakattivat kilpaa. Laiva oli ruuman viimeistä nurkkaa myöten täynnä ja raakkuminen hirvittävä. Mutta hauskaa oli ja niin kotoisaa.

Teimme linja-autolla matkan Krimin niemimaan ympäri. Siellä on hyviä uimarantoja, on kylpylöitä, on vuoristomaisemia. Kylpyläkaupungeissa kuuli kaikkia mahdollisia vieraita kieliä, mutta vaikka yritin oikein tarkkaan kuunnella, ei korvaani osunut yhtään ainoata Suomen sanaa.

Kotiin palasimme Odessan kautta, mistä lensimme vähän matkaa sisämaahan tapaamaan entistä työtoveriani. Lentokone oli postinkuljetuskone, täynnä postisäkkejä ja lehtikasoja ja otti vain kolme neljä matkustajaa, sekä laskeutui melkein jokaisessa kolhoosikylässä.

Korjaamaton maissi vei unet

Vuosien mittaan elin saanut tuttuja vähän joka puolelta, läheltä ja kaukaa. Melko lähellä kotikaupunkiamme asui leski, jonka mies oli ollut hyvä ystäväni. Vähän ennen joulua olin käymässä samassa kolhoosissa ja päätin samalla pistäytyä katsomassa häntäkin. Täti ilahtui tietenkin tulostani ja kantoi heti pöytään ruokaa ja juomaa, mutta valitteli olevansa niin kamalan väsynyt, kun ei ollut nukkunut pitkiin aikoihin.

- Mikäs Maria-tätiä niin väsyttää? kysyin.

- No, kun eivät korjaa tuota maissia pois, hän vastasi. (Talon edestä alkoi monien satojen hehtaarien laajuinen maissipelto.)

- Mutta eihän se sinulle kuulu. Mitä vaivaa siitä on?

- Kuuluu se. En minä voi nukkua, kun pellossa on noin paljon maissia.

- Miten se sinun untasi häiritsee?

- Minun on kannettava joka yö pari kolme säkkiä maissintähkiä varastoon. Eihän sitä tiedä, mihin asti ne ensi vuonna maissin istuttavat, enkä minä vanha ihminen jaksa kantaa sitä pitkän matkan päästä. Kun se on tuossa nenän edessä, on käytettävä tilaisuutta hyväkseen.

En tiennyt itkeäkö vai nauraa, kun ihmettelin, paljonko hän mahtoi jo olla kerännyt pahan päivän varastoa. Täti otti lyhdyn käteensä ja vei minut vinttiin. Talo oli savitalo, jossa oli jyrkkä ulkokatto ja näin ollen korkeaan vinttiin mahtui paljon tavaraa. Mummo-parka oli kantanut sekä tuvan että kamarin päällykseen puolen metrin paksuiselta täyteen puolimärkiä maissintähkiä. Työnsin käteni niiden sisään.

- Höyryhän täältä lähtee. Ei auta vaikka kantaisit näitä kuinka, sillä ennen kevättä ne ovat kaikki lantana. Sinun täytyy ruveta ottamaan näitä vähitellen tuvan ja kamarin lattialle kuivumaan.

Mutta eihän hän sitä voinut tehdä. Talossa pistäytyvät vieraat olisivat nähneet ne.

Hän lupasi kuitenkin kuivatella niitä vähän kerrallaan uunin päällä, sillä hän oli suunnitellut kasvattavansa niillä pari kolme sikaa.

Kovat syyssateet olivat sinä vuonna tulleet aikaisin ja tehneet pellot niin upottaviksi, että maissia ei päässyt korjaamaan millään vetopelillä, ei hevosella eikä traktorilla. Sen vuoksi odotettiin, että sateet lakkaisivat ja maa vähän routisi, jolloin korjaaminen luonnistuisi, sillä maissintähkät eivät märkäne, jos ne ovat kiinni varressa. Tätikin sai tunnollensa rauhan ja unesta kiinni vasta sitten, kun viimeinen tähkä oli ajettu pellolta pois.

Ystäväni rakensi talon

Hyvä tuttavani, autonkuljettaja, ryhtyi rakentamaan omakotitaloa, tuollaista tyyppillistä ukrainalaista savitaloa, jotka yleensä tehtiin talkoilla. Satakunta kylän mummoa kokoontui tekemään savesta ja oljista tiiliä koko talon tarpeiksi. Ne peitettiin oljilla ja kasteltiin aina välillä, etteivät päässeet kuivumaan. Niistä ladottiin kivijalan päälle n. 60 sentin vahvuista seinää puoli metriä kerrallaan, annettiin kuivua viikon verran ja jälleen tehtiin puoli metriä lisää.

Ystäväni oli saanut taloa varten valtion lainaa, mutta siitä huolimatta rakentaminen tuli tavallista kalliimmaksi ja sitä kesti kolmisen vuotta. Hän halusi taloonsa ehdottomasti peltikaton, sillä peltikatto on hyvinvoinnin ja vaurauden merkki. Omalta paikkakunnalta ei saanut ostaa peltiä. Hän lähti Moskovaan, mutta palasi kotiin nyreissään ilman peltiä. Tuttu tarina paksun lompakon kanssa suurkaupiinkiin tulevasta maalaisesta oli toistunut: ensin hieman juhlittiin, sitten varas vei rahat. Alkoι uusi kattorahojen säästäminen ja aikanaan hän sai peltikaton. Hän osti galvanoidusta pellistä valmistettuja pyykkipunkkia ja teki valtavan työn oikoessaan ne levyiksi.

Hänen taloonsa tehtiin myös lautalattia. Kauan hän ei kuitenkaan ennättänyt talostaan nauttia, sillä hän jäi peruuttavan auton takalaudan ja seinän väliin ja menetti henkensä. Kävin pari kuukautta pojan kuoleman jälkeen tervehtimässä hänen vanhempiaan, jotka asuivat vastavalmistuneessa talossa. Katsoin ihmeissäni lattiaa ja kysyin äidiltä:

- Muistanko minä väärin, mutta eikös tässä ollut puulattia?

- Oli puulattia, mutta se kopisi ja oli kova ja tuntui kylmältä ja sitä oli luututtava ja lakaistava joka päivä. Minä panin sen päälle saven.

- Savilattia tehdään siten, että ensin juntataan kymmenen sentin paksuudelta kosteaa savea tasaiseksi kerrokseksi. Pinnan silittämiseen käytetään savea, johon on sekoitettu pikkuisen hevosen lantaa ja ruumenia.

- Se on niin helppo pitää puhtaana, sanoi mummo. - Kerran viikossa otan mukiin vettä, hörppään siitä suuhuni ja puhallan sitten lattialle, johon se laskeutuu kuin pehmeä sade ja kostuttaa pinnan. Sitten lakaisen roskat pois. Jos saveen tulee halkeama, haen tieltä savea ja hevosenlantaa, sotken ne ruumenien kanssa ja pyyhkäisen halkeaman kiinni. Sitten levitän lattialle uudet oljet ja siinä on niin mukavan pehmoinen tassutella.

Meilläkin oli alkuvuosina savilattia, mutta kyllästyin kulkemaan purkkikourassa etsimässä tieltä hevosen lantaa, ja niinpä ostin tervapahvia, levitin sen savilattian päälle. Hankasin

pahimman karkeuden pois ja maalasin punaiseksi. Samassa talossa asui kolme muuta perhettä ja vähän ajan päästä oli kaikilla samanlainen tervapahvilattia.

Odottamatta takaisin Suomeen

Vuosi alkoi hiljalleen painua loppuaan kohti ja vaikka olin vasta maaliskuussa palannut Suomesta, aloin jälleen ajatella lomamatkaa tänne. Helsingissä piti olla kesällä 1962 festivaalit ja suunnittelin ottavani kesäloman samaan aikaan. Puhuinkin siitä jo alustavasti miliisipäällikölle.

En kuitenkaan ollut ennättänyt ryhtyä hankkimaan viisumia, kun sain yllättäen sähkösanoman "äsä kuollut". Lopetin työt siihen paikkaan ja läksin soittamaan kaupungin lennättimestä veljelleni. Sanoin tulevani hautajaisiin.

Menin miliisipäällikön luo, mutta hän kehoitti minua lähtemään läänin pääkaupunkiin, sillä hän ei pystyisi toimimaan niin nopeasti, että pääsisin hautajaisiin. Seuraavana aamuna olin jo läänin korkeimmassa instanssissa selittämässä asiaani.

- Antakaa meille passinne ja muut paperit ja menkää kotiin odottamaan, ilmoitamme sitten, kun kuulemme jotakin, sanottiin.

- Jos menen kotiin, en kerkiä mihinkään hautajaisiin. Jos asia ei ala järjestyä tässä ja nyt heti, niin lähdän Moskovaan Otto Ville Kuusisen puheille. Hän auttoi minua aikaisemminkin ja tekee sen varmasti nytkin.

Herrat katsoivat toisiinsa ja minuun, sitten sanoi kaikkein korkein herra:

- Tulkaa illalla kysymään.

Menin illalla, mutta valmista ei ollut. Kiovaan ja Moskovaan oli otettu yhteys, mutta vastausta ei ollut vielä tullut.

- Tulkaa aamulla.

En päässyt yöksi mihinkään hotelliin, sillä kaupungissa oli koko läänin kolhoosinjohtajien neuvottelupäivät ja hotellit varattu heille. Sattumalta muistin erään yliopistossa opiskelleen pojan, jonka osoitteen sain osoitetoimistosta. Hänen luokseen en kuitenkaan voinut jäädä, sillä samassa pienessä huoneessa asui monta poikaa, mutta hän oli urheiluohjaaja ja päästi minut voimistelusaliiin, missä nukuin yöni painimattojen päällä.

Aamulla menin jälleen miliisiupseereitten puheille, vastaus oli yhä sama kuin eilen. Kun näytti siltä, että minun oli odotettava vieläkin yli yön, sanoin etten millään viitsisi olla siellä voimistelusalissa, kun se oli kylmäkin. Silloin eversti tarttui puhelimeen, soitti yhteen hotelliin ja minulle järjestyi heti huone.

Kolme vuorokautta meni läänin pääkaupungissa, kolmantena päivänä kello oli jo viisi ja virkailijat yhä vain odottivat vastausta Moskovasta, vaikka virka-aika oli jo päättynyt. Viisitoista minuuttia yli viisi tuli sihteerin sanomaan, että selvä on ja kutsui minut everstin luo ja siinä silmiäni edessä leimattiin passiini viisumi. Saman tien läksin Kiovaan ja siltä lentäen Leningradiin. Olin lähtenyt kotoa jo siltä varalta, että jatkan Suomeen yhtä kyytiä. Matkaa

varten olin ottanut mukaani hienon turkkini ja alusvaatekerran. Sähköitin kotiin, että paperit olivat kunnossa ja että olin jo matkalla.

Kiovassa ostin uudet kengät ja menin sen jälkeen pankkiin vaihtamaan rahaa. Kassassa, missä vaidettiin Suomen markkoja, istui nuori vaalea neiti, jolla anoin toiselta luukulta saamani dokumentit. Hän vilkaisi niitä ja pyysi minua odottamaan, mutta kun selitin, että minulla oli kiire lentokentälle, hän antoi heti kouraani nipun rahaa.

Olin kuin tasapainotaiteilija: oli ikävä Ukrainaan, mutta oli ikävä lähteä pois Suomesta. Kuudessa vuodessa on tyttärestä kehittynyt viehättävä nuori nainen, joka tässä poseeraa ystävättäriensä kera..

Läksin ulos ja vasta pankin edessä kadulla aloin työntää niitä lompakkooni, kun huomasin, että eiväthän ne olleetkaan mitään Suomen markkoja. Sen verransain selvää, että niissä oli England ja punta ja kuningattaren kuva. Kävelin pankin edessä turkki päällä ja puntanippu kädessä ja laskin niitä uudelleen ja tulin siihen tulokseen, että markkojen sijasta olin saanut saman verran puntia. En tiennyt, oliko punta arvokkaampi kuin markka, enkä sitä kelpaisiko punta edes Suomessa. Menin takaisin pankkiin ja silloin silmäni osuivat tauluun, jossa oli eri maiden rahojen kurssit ja siitä näin, että punta oli tuhannen Suomen markan paikkeilla. Menin takaisin ulos ja mietin mitä teen, mutta sitten rohkaisin mieleni ja menin takaisin samalle luukulle, jossa olin ollut ennen kassassa käyntiä. Löin puntani luukulle ja kysyin minua palvelleelta rouvalta, että mitähän se tyttö tuolla kassassa tarkoitti, kun antoi minulle markkojen sijasta näitä. Kun rouva näki punnat hän valahti ihan kalpeaksi, puuttui vain ettei hän pyörtnyt siinä silmiensä edessä. Hän otti rahat ja lähti kassaan ja kun tyttö näki punnat hänen naamansa meni vielä valjummaksi kuin rouvan.

Sain Suomen markkoja kuten halusinkin ja tyttö kiitti minua kädestä pitäen siitä, että olin tuonut punnat takaisin. Mukava kai olisi ollut minunkin pitää ne rahat, mutta siitä olisi saattanut tulla itsekullekin niin ikävät jälkiseuraukset, että on parempi vain muistella, kuinka kerran elämässäni olen pidellyt kädessäni huikeaa rahasummaa.

Lensin Leningradiin ja siitä jatkoin junalla. Isän hautajaisia oli siirretty sen verran, että ennätin mukaan.

Näin siinä sitten kävi

Olin saanut kuukauden loman ja hautajaisten jälkeen olin kotona pari viikkoa, sitten tulin Helsinkiin. Oli ikävä jo perhettä, mutta toisaalta oli ikävä lähteä Suomesta. Sen jälkeen kun olin vuotta aikaisemmin ollut lomalla Suomessa, oli minua alkanut vaivata yhä pahempi ja pahempi koti-ikävä. Nyt en tiennyt mitä tehdä. Olin kuin tasapainotaiteilija narulla. Koskaan aikaisemmin en ollut ajatellut Suomeen muuttoa. Olin kotiutunut Ukrainaan, siellä olivat ystävät, työpaikka, koti. Vaimon kanssa ei ollut koskaan ollut puhuttakaan mahdollisuudesta, että muuttaisin Suomeen. Toisaalta tiesin, että jos jäisin tänne, jäisin, sillä vaimo oli sanonut monta kertaa, että hän ei lähde Ukrainasta mihinkään, siellä on hänen sukunsa asunut iät kaikki, siellä hänen lapsensaakin juuret ovat.

Mutta Suomessa ei ollut hyvä olla. Täällä olin työtön, eikä minulla ollut rahaa. Tosin en ollut päässyt ajatuksissani vielä näinkään pitkälle, kun tapasin Helsingissä erään ensisen juhlimestruulella olevan kaverin, joka oli juuri enonnut vaimostaan ja jolla oli runsaasti rahaa. Yhdessä vietimme aikaa, istuimme ravintoloissa ja nukuimme matkustajakodissa. Yhdessä ihmettelimme maailman menoa, otimme osaa toistemme murheisiin ja yhtäkkiä huomasin kaksi viikkoa kuluneen. Kun kerran oli mennyt päivä liikaa menköön, toinenkin, ja mitä pitemmälle aika kului, sitä mutkikkaammaksi tuli lähtö.

Niin päivistä tuli viikkoja, kuukausia, vuosia, sain hyvän työpaikan. Samalla matkalla olen vieläkin. Joskus tuntuu siltä, että minulla on kaksi kotimaata: Suomi ja Ukraina. Kuulaun tavallaan molempiin ja ajan kuluessa häipyvät ikävät asiat mielestä ja vain hauskat nousevat esiin.

En muistele 17 vuoden pituiseksi venähtänyttä Neuvostoliiton matkaa mitenkään pahalla. Vankileirivuodet ja alkuajat vapaudessa olivat hieman kehnonlaiset, mutta missäpä ei sodan jälkeen olisi ollut tiukkaa. Lisäksi en puhunut maan kieltä enkä tuntenut tapoja. Loppupuolella elämä sujui oikein mukavasti, ja halulla menen vielä joskus käymään siellä.

Opiksihan sekin matka oli.

LOPPU

Tämän sedästään kertovan lehtijutun lähetti Tarmo Huttunen huhtikuussa 2019.